

Харківський
економіко-правовий університет

2010/1(8)

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Збірник наукових статей

**СПЕЦІАЛЬНИЙ
ВИПУСК**

Харків

2010

**"Наукові записки
Харківського економіко-правового університету"
№ 1 (8), травень 2010р.**

Науковий журнал.

Виходить двічі на рік.

Свідоцтво про державну реєстрацію:

серія КВ № 9141 від 08.09.2004.

Голова редакційної колегії: *Кривуля Олександр Михайлович* – доктор
філософських наук, професор.

Редакційна колегія:

Л.М. Давиденко, доктор юридичних наук, професор, Академія прокуратури Генеральної прокуратури України; *П.І. Орлов*, кандидат юридичних наук, професор, Харківський економіко-правовий університет; *М.В. Руденко*, доктор юридичних наук, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна; *В.С. Венедіктов*, доктор юридичних наук, проректор з наукової роботи, Харківський економіко-правовий університет; *Ю.В. Дубко*, доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного права і процесу Кримського юридичного інституту Одеського університету МВС України; *М.М. Сібільов*, кандидат юридичних наук, доцент, член-кореспондент Академії правових наук України.

С.І. Архіреєв, доктор економічних наук, професор НТУ "ХП"; *О.Г. Дейнека*, доктор економічних наук, професор, Українська державна академія залізничного транспорту; *В.М. Мартиненко*, доктор державного управління, професор Харківського Регіонального Інституту Державного Управління філіалу Національної Академії Державного управління при Президентові України. *В.В. Глуценко*, доктор економічних наук, професор, завідувачий кафедрою фінансів Харківського державного університету ім. В.Н. Каразіна; *Б.Н. Гульман*, доктор психологічних наук, професор, Харківська медична академія післядипломної освіти; *О.М. Кривуля*, доктор філософських наук, професор, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна; *В.О. Торина*, доктор педагогічних наук, професор, Харківський національний університет внутрішніх справ; *В.М. Хом'як*, доктор технічних наук, професор, Академія цивільного захисту України; *Ю.Ф. Прадід*, професор, доктор філологічних наук, академік Академії наук вищої школи України, декан факультету української філології і українознавства Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського.

Рекомендовано до друку вченою радою ХЕПУ

Протокол № 10 від 29.04.2010

© ХЕПУ, 2010

Інформація

про засідання науково-практичного круглого столу 03 лютого 2010 року «Сучасні проблеми надання адвокатами правової допомоги при застосуванні антикорупційного законодавства»

Харківською колегією адвокатів, Харківським регіональним відділенням Всеукраїнської громадської організації «Спілка адвокатів України» та Харківським економіко-правовим університетом 3 лютого 2010 року в приміщенні Харківського економіко-правового університету відбулося засідання круглого столу: «Сучасні проблеми застосування Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції». В засіданні круглого столу взяли участь учені-юристи, адвокати Харківської, Донецької, Сумської, Рівненської областей, практичні працівники правоохоронних органів, представники органів місцевого самоврядування, аспіранти та студенти Харківського економіко-правового університету.

На засіданні круглого столу були обговорені актуальні проблеми застосування нових Законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, щодо відповідальності за корупційні діяння», які набирають чинності з 1 квітня 2010 року.

Відкрили засідання круглого столу з вітальним словом: президент Харківського економіко-правового університету, професор Орлов П.І., який визначив напрямки протидії корупції в Україні; Віце-президент Всеукраїнської громадської організації «Спілка адвокатів України», Голова Рівненського регіонального відділення Всеукраїнської громадської організації «Спілка адвокатів України», Заслужений юрист України, адвокат, кандидат юридичних наук, Луцюк П.С., який зосередив увагу присутніх на етичних засадах нерозголошення адвокатської таємниці; Заступник голови Харківської обласної колегії адвокатів, Голова правління Харківського регіонального відділення Всеукраїнської громадської організації «Спілка адвокатів України», адвокат Гайворонська В.В., яка присвятила свою доповідь міжнародному досвіду протидії корупції.

Проректор з наукової роботи, доктор юридичних наук, професор Венедиктов С.В. розпочав обговорення з доповіді про сучасні чинники корупційних дій в контексті розбудови правової

держави.

Надалі з доповідями виступили більше двадцяти доповідачів з присутніх. Серед яких досить цікавими були виступи: Кожевникова Г.К. професора кафедри прокурорської діяльності та кримінального процесу Національної академії прокуратури України, про корупцію, як явище суспільно політичної діяльності бюрократичного апарату України; Дроздова О.М. адвоката, доцента кафедри кримінального процесу Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, який визначив процесуальний статус адвоката – як суб'єкта правовідносин запобігання та протидії корупції; Каткової Т.В. доцента кафедри кримінального процесу ННІ ПЕС Харківського національного університету внутрішніх справ, яка проаналізувала співвідношення Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» міжнародним конвенціям про боротьбу з корупцією і визначила вади цього Закону; Титова А.М. адвоката, заступника декана юридичного факультету Донецького університету економіки та права, який проаналізував процесуальні аспекти нового антикорупційного кримінального законодавства і відзначив його недоліки.

У жвавій дискусії стосовно суб'єктів корупційних правопорушень та реалізації права на захист у провадженнях стосовно юридичних осіб приватного права за новим антикорупційним законодавством активно взяли участь: адвокати Бабій І.С., Балон І.Д., Глухачева Л.Я., Гунченко О.В., Каткова А.Г., Корнєва О.С., Кузьмін Д.В., Кравченко П.А., Тарасова А.М., Ус В.Е., Чернецький О.П., а також науковці Байлов А.В., Введенська В.В., Захаров О.В., Книженко О.О., Чигрина Г.Л., Филипенко Н.Є. та інші. Окремі наукові доповіді публікуються в цьому спеціальному випуску збірника наукових статей „Наукові записки” Харківського економіко-правового університету.

ЗМІСТ

Балабанова М.В.

Співвідношення охороняемої законом тайни та принципу гласності при запобіганні правопорушень у сфері протидії корупції в Україні. Співвідношення конституційного права громадянина на тайну особистого життя та обмежень, що накладаються на осіб, які претендують на заняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування..... 7

Білецька Л.М.

Запобігання та протидія корупції у митних органах..... 12

В.В. Введенська

До питання про відповідальність юридичних осіб..... 15

Житний О.О.

Проблемні питання застосування нових видів звільнення від кримінальної відповідальності..... 20

Злагода О.В.

Викрадення людей, як різновид корупційної діяльності..... 26

Каткова Т.В.

Співвідношення Закону України "Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень" з міжнародними конвенціями про боротьбу з корупцією..... 29

Кирилюк Л.В.

Деякі аспекти надання правової допомоги посадовим особам при порушенні кримінальної справи за новим антикорупційним законодавством..... 33

Книженко О.О.

До питання обумовленості змін до кримінального законодавства про протидію корупції..... 36

Кожевніков Г.К.

Корупція як явище суспільно-політичної діяльності бюрократичного апарату України..... 40

Марценишин Ю.І.

Аналіз стану корупції в підрозділах Державтоінспекції..... 43

Погорєцький М.А.

Щодо боротьби з корупцією у сучасних умовах розбудови України як правової демократичної держави..... 51

Прус А.А.

Порівняльний аналіз Закону України «Про боротьбу з корупцією» з новим Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції»..... 63

Сахно А.П.

Напрями удосконалення боротьби з корупцією в ОВС України..... 72

Сухоребрий І.І.

Проблемні питання застосування кримінально-правових засобів до юридичних осіб, при вчиненні ними корупційних злочинів..... 81

Титов А.М.

Деякі процесуальні аспекти виконання нового антикорупційного кримінального законодавства..... 90

Титова Н.В.

Щодо надання допомоги свідкам корупційних злочинів..... 93

Філіпенко Н.Є.

Кримінологічна характеристика хабарництва..... 97

Чорнобук В.І.

Проблемні питання нового корупційного законодавства України..... 101

Яковлев С.

Надання адвокатами правової допомоги: сучасні аспекти..... 108

Яфонкін А.О.

Антикорупційна політика України: проблеми правового забезпечення..... 113

УДК [342.841:340.134] (477)

Балабанова М.В.

заступник начальника відділу, начальник сектора комплектування відділу кадрового забезпечення Ялтинського міського управління ГУМВС України в АР Крим

Співвідношення охороняємої законом тайни та принципу гласності при запобіганні правопорушень у сфері протидії корупції в Україні. Співвідношення конституційного права громадянина на тайну особистого життя та обмежень, що накладаються на осіб, які претендують на заняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування.

Юридично значима таємниця лежить в основі виникаючих певних відносин. Уявляється, що взяті під спеціальну охорону таємні відомості є першопричиною відносин між суб'єктами, що виникають на їх підставі у нашому випадку – кримінальних правовідносин, що виникають із приводу несанкціонованого порушення недоторканності тієї або іншої таємниці. Саме тому відомості (інформація), що становлять ту або іншу таємницю, повинні розцінюватися в кримінальному праві як об'єкт, тобто як інтерес (благо) кримінально - правової охорони, що реалізується й існує у формі суспільних відносин, для його захисту.

Особиста таємниця пов'язана із забезпеченням конституційних і інших прав особистості. Право людини на таємницю особистого життя як абсолютне правове благо визначене в Конституції України (ст. ст. 31, 32) і Міжнародному стандарті ООН в області захисту прав і свобод людини (ст. 17 Міжнародного пакту про цивільні й політичні права від 16 грудня 1966 р.) і сформульовано у ряді статей кримінального кодексу (ст.ст. 132, 163, 168 та ін.). Таким чином, можна говорити про два різновиди особистої таємниці як об'єкта кримінально - правової охорони: приватного життя й особистого листування, телефонних переговорів, поштових, телеграфних і інших повідомлень.

Основний громадянсько-політичний зміст гласності знай-

шов своє відображення у ст.34 Конституції України «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.»

Однак, разом з цим необхідно вказати на одне обґрунтоване обмеження, що встановлюється ст. 23. «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей».

Таким чином, принцип гласності як правовий інститут має місце тільки в тому разі, коли при цьому не порушуються права і свободи інших осіб. В разі, якщо суб'єкт, що бажає реалізувати принцип гласності, виконав обидві умови та зустрічається із протидією з боку інших осіб, це вказує на порушення принципу гласності або його обмеження.

Суперечність зазначених вище питань відображується і при розгляді нововведеної законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» норми адміністративного права про адміністративну відповідальність за «ненадання інформації або надання недостовірної чи неповної інформації» (ст. 212-26):

«Неправомірна відмова особи у наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у разі якщо така інформація підлягає наданню на запит фізичної або юридичної особи відповідно до законів України "Про інформацію" або "Про звернення громадян».

Велике питання викликає ця норма в частині тлумачення змісту поняття - «неповне надання інформації». Беззаперечно, що вирішення у кожному конкретному випадку цього питання буде носити суб'єктивний характер.

Законом України «Про державну таємницю» чітко визначені критерії, за якими інформація підлягає забороні. Однак, існує велика кількість інформацій: конфіденційної, службової, комерційної, професійної, межі розголошення якої приймаються особами, що ними володіють, суб'єктивно.

Так, наприклад, рішення про неприпустимість розголошення чи оприлюднення даних про хід досудового слідства, приймається

слідчим чи прокурором керуючись приписанням закону й власною правосвідомістю, самостійно. Законодавець не обмежує коло осіб, які можуть отримати інформацію про злочин, який розслідується, однак, обсяг відомостей може та повинен відрізнятися. При цьому значення може мати юридичний статус особи і власне ставлення до особи. Зміст інформації, що надається, також може відрізнятися. Для того, щоб зіставити об'єм та зміст інформації при реалізації принципу гласності, необхідно виділити поняття й сутність меж гласності на попередньому слідстві. Слідчий намагається зіставити, з одного боку, права і свободи осіб, яких залучено в кримінальний процес у справі, а з іншого боку принцип повноти, всебічності й об'єктивності дослідження обставин справи.

Законом України «Про інформацію» у ст.30 конфіденційна інформація розглядається як «відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов» та доступ до неї є обмеженим. Громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту. Стаття 46 Закону України «Про інформацію» вказує на неприпустимість розголошення "відомості, що стосуються лікарської таємниці, грошових вкладів, прибутків від підприємницької діяльності» та ін.

В принципі, існування різного роду таємниць для демократичної держави – нормальне явище. Це одне з передумов вільного розвитку та плідної діяльності особистості. Однак, слід зазначити, що беззахисними перед антикорупційним законодавством України, а саме перед особами, яким буде надано право виявляти корупційні правопорушення, становиться велике коло законослухняних держслужбовців, що зазначені у ст.2 ЗУ «Про запобігання та протидії корупції» і є суб'єктами корупційного адміністративного правопорушення. На сьогоднішній день держава не в повному обсязі фінансує бюджетні галузі народного господарства, однак накладає обмеження щодо можливості отримання органами державної влади та місцевого самоврядування матеріальної чи нематеріальної допомоги від фізичних та юридичних осіб (ч.2 ст.4).

Введенню норми застосування адміністративної відповіда-

льності за правопорушення в сфері надання інформації повинно було передувати наукове обґрунтування та правове забезпечення проблеми оптимального співвідношення інтересів особи, суспільства, держави, приватного та публічного джерела, виділення меж втручання у сферу приватних та особистих інтересів, захисту інформаційної, державної і національної безпеки України.

Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року законодавець визначив основні засади запобігання та протидії корупції як у публічній, так і приватній сферах суспільних відносин.

Головним принципом вказаного Закону виступає гласність. Законом передбачається безпосередня участь громадськості у заходах щодо запобігання та протидії корупції, щорічне оприлюднення інформації про вжиті заходи, а також про осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

На суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції, Законом покладаються обов'язки контролювати дотримання заборон суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Для виконання покладених на них функцій законодавець надав інструменти контролю, а саме – право проведення спеціальної перевірки щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Так, згідно ст.9 вказаного Закону, спеціальній перевірці підлягають відомості про:

1) притягнення особи до кримінальної відповідальності та відповідальності за корупційні правопорушення;

2) достовірність інформації про доходи, їх джерела та зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, щодо особи, яка претендує на посаду, та близьких їй осіб;

3) наявність у особи та близьких їй осіб корпоративних прав;

4) особу, яка претендує на зайняття посади, у тому числі про стан її здоров'я, освіту, наявність наукового ступеня, вченого звання, підвищення кваліфікації.

Законодавець звертає увагу на обов'язковість письмової згоди особи, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування. У разі відсутності зазначеної згоди питання щодо такої кандидатури не розглядається.

Однак, в цьому законі не вказується на способи та шляхи отримання згоди чи інформування близьких родичів особи, яка перевіряється, перелік яких визначений у ст.1 цього Закону. А до цього кола входять і ті члени родини, з якими, можливо, обірваний зв'язок чи відсутня та ступінь довіри, при якій близькі особи повідомляють про свої фінансові зобов'язання. А порушення при наданні відомостей про доходи та зобов'язання фінансового характеру суб'єктом відповідальності, тягне за собою порушення вимог ст. 212-28 КУпАП. Таким чином, зібрання інформації, в тому числі і фінансового характеру, стосовно близьких родичів кандидата на посаду, порушує їх законні права і свободи, а це суперечить вимогам ст. 64 Конституції «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України».

УДК 342.841:340.134 (477)

Білецька Л. М.

к.ю.н. суддя апеляційного
господарського суду
Дніпропетровської області

Запобігання та протидія корупції у митних органах

“Корупція – це не та проблема, яку можна вирішити за один день” Голова представництва Європейської комісії в Україні.

Жозе Мануель Пинту

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв’язання якої для України є надзвичайно важливою справою. Корупція негативно впливає на всі, без виключення, сфери суспільного життя і тим самим реально загрожує національній безпеці нашої держави, а також є однією з основних перешкод на шляху до побудови демократичної, соціальної, правової держави Україна, утвердження та реалізації принципу верховенства права.

Міжнародна агенція по боротьбі з корупцією Transparency International оголосила результати дослідження, відповідно до якого рівень корупції в Україні у 2009 році склав 4,3 бали, що є гірше ніж показники минулого року. Оцінки виставлялись за 5-ти бальною шкалою, де 1 бал - “найбільш нижчий рівень”, а 5 – “найвищий”. Ближче всього до України за рівнем корупції є Боснія та Герцеговина – 4,2 бали; Камерун, Болгарія і Румунія – 4 бали [1].

За даними РНБО України, до суду доходять лише 40% корупційних справ, із 24 завдань протидії корупції, визначених РНБО в жовтні 2008 року, виконано менше третини, а із посадових осіб до адміністративної відповідальності притягались в основному державні службовці 5-7 категорії [2].

Також, за результатами соціологічного дослідження, яке було проведене Київським інститутом проблем управління ім. Горшенина, найбільш корумпованими в Україні люди назвали: міліцію – 51% респондентів; суди – 49,4 %; прокуратуру – 39, 9 %; Верховну Раду України – 38,5%; митницю – 36%; місцеві органи

влади – 35%; Кабінет Міністрів – 31%; секретаріат Президента – 19,1%; СБУ – 15,4%. Не дали відповіді на це запитання 13% із 2012 опитаних [3]. Таким чином, митні органи посіли п'яте місце. Такі статистичні данні для українського суспільства є зовсім невітнішими.

Корупція в митних органах явище латентне. Чому? Спробую пояснити. Якщо, наприклад, податковий інспектор скоїв посадовий злочин, це, як правило, обов'язково буде відображено в документах, відповідно, можна буде порушити кримінальну справу, провести розслідування та притягнути особу до відповідальності в суді. А як довести винність митника? Це можливо зробити лише в момент проходження товару через митницю, а якщо ні, то потім вже пізно, немає товару – немає і злочину.

Нещодавно СБУ України було порушено кримінальну справу, за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 201 КК України відносно співробітника Південної митниці та приватного підприємця, які ввезли контрабандних товарів із Китаю на суму понад 1 мільйон гривень. Співчасники злочинного угруповання виготовили та представили в митні органи підроблені документи, які містили недостовірні данні про кількість товарів, розмитнення яких потребувало мінімальних платежів. В результаті проведеної співробітниками СБУ спеціальної операції три контейнери із вантажем були затримані на автошляху Овідіополь – Одеса, коли вони прямували з митного посту на склади приватного підприємця. Правоохоронці виявили, що вантаж, який знаходився в контейнерах не завозився на митницю для оформлення [4].

Для протидії корупції в Україні схвалено Концепцію боротьби з корупцією, розроблені спеціальні антикорупційні програми, а також у 2009 році прийняті Закони України: “Про засади запобігання та протидії корупції”, “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень”, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення”. Ці закони прийнято у зв'язку з необхідністю приведення українського законодавства у відповідність до вимог Конвенції ООН про боротьбу з корупцією, Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією у контексті кримінального права.

Звичайно, норми нового антикорупційного законодавства України – це нові правила запобігання та протидії корупції відпо-

відно до міжнародних стандартів, але вони містять багато “білих плям”. Аналіз змісту нових законів свідчить, що їх впровадження може кардинально змінити ситуацію в державі і суспільстві, але не в кращий бік. Кожен закон має бути юридично обґрунтованим, відповідати вимогам Конституції України, базуватися на принципах верховенства права. Особливо це стосується законів, стосовно заборони та позбавлення прав і свобод громадян, у тому числі найбільш суворої відповідальності – кримінальної. Деякі положення нових антикорупційних законів заздалегідь є неконституційними, юридично необґрунтованими, в деяких випадках незрозумілі і можуть призвести до безпідставного втручання в особисте життя. Окремі положення запозичені із-за кордону і належним чином не адаптовані до українського законодавства, тому потребують подальшого удосконалення.

Література

1. Україна – в лідерах антирейтинга по уровню корруцции. // <http://um2.net/190>.
2. Борьба с коррупцией в Украине. // <http://h.ua/story/255942/>.
3. Корупція. // <http://korrespondent.net/business/208964>.
4. СБУ: Таможенник ввез контрабанду на 1 млн.грн. // <http://um2.net/162>.

УДК [342.841:340.134] (477)

Введенська В.В.

к.ю.н., начальник науково-дослідної лабораторії з проблем дослідження нормативно-правового забезпечення безпеки дорожнього руху факультету БДР. Донецький юридичний інститут ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка

До питання про відповідальність юридичних осіб

Автор статті оспариває можливість привлечення к ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений

Автор статті заперечує можливість притягнення до відповідальності юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень

The author of the article calls in question the possibility of making answerable juridical persons for corruption acts

Прийняття Верховною Радою України 11 червня 2009 року Законів України «Про засади запобігання та протидії корупції» [1], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [2] та «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [3] викликало широкий суспільний резонанс. Незважаючи на те, що в корупційні стосунки з українськими посадовцями останніми роками було втягнуто понад 60% населення¹, методи,

¹ Протягом 2007–2009 років проект «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції «Гідна Україна», який виконувався компанією Менеджмент Системс Інтернешнл (MSI) за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) у співпраці з Київським міжнародним інститутом соціології провів три загальнонаціональні опитування громадської думки щодо стану корупції в Україні.

якими держава планує викориняти корупцію в суспільстві, виявились неприйнятними.

Про це свідчить зокрема відкладання моменту введення в дію зазначених законів. У початковій редакції вони набирали чинності з дня опублікування та вводились в дію з 1 січня 2010 року, але, згідно з вимогами Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» [4], введення їх в дію було відкладене до 1 квітня 2010 року.

27 листопада 2009 року Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо конституційності окремих положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» та «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [5]. Ухвалою колегії суддів Конституційного Суду України відкрито конституційне провадження у справі, ведеться підготовка справи до розгляду на засіданні Суду [6].

Однією з новел, введених в законодавство зазначеними законами, є визначення як суб'єкта відповідальності за корупційні правопорушення юридичної особи (п. 5 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»). Згідно зі ст. 2 Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», юридична особа несе відповідальність за вчинення від її імені та в її інтересах керівником такої юридичної особи, її засновником, учасником чи іншою уповноваженою особою самостійно або у співучасті будь-якого із злочинів, передбачених ст. 209, ч. 1 або ч. 2 ст.ст. 235-4, 235-5, ст.ст. 364, 365, 368, 369 і 376 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [7].

На наш погляд, введення такого суб'єкта юридичної відповідальності підриває основи сучасної теорії українського права.

Закріпивши на законодавчому рівні процедуру притягнення юридичної особи до відповідальності за корупційне правопорушення, законодавець обійшов увагою надзвичайно важливе положення, а саме, не визначив, до якої галузі судочинства відноситься

визначена процедура. До прийняття зазначеного закону, провадження у справах про правопорушення здійснювалось в адміністративно-процесуальному [8], або в кримінально-процесуальному [9] порядку.

Адміністративно-процесуальне законодавство застосовувалось у разі вчинення протиправної, винної (умисної або необережної) дії чи бездіяльності, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП). Кримінально-процесуальне законодавство застосовувалося у разів вчинення суспільно небезпечного винного діяння (або бездіяльності), вчинене суб'єктом злочину (ст. 11 КК України) .

Як відомо, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності (ст. 23 КК України). Але визначити психічний стан юридичної особи не уявляється можливим, оскільки психічні процеси властиві лише особі, людині, живій істоті. Таким чином, Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» призначив винуватого без вини.

Теоретична можливість притягнення до відповідальності юридичної особи досліджувалась в працях С.Г. Келіної, А.В. Наумова, О.С. Нікіфорова, Н.Ф. Кузнецова, Є.Є. Дементьєва, Н.Є. Крилова, О.О. Михайлова. Останній зокрема запропонував розв'язання питання про притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності шляхом визначення як злочину, скоєного юридичною особою, винного, протиправного, суспільно-небезпечного діяння, яке було скоєно представником(ми) юридичної особи від її імені або в її інтересах, і заподіяло шкоду або створило загрозу заподіяння шкоди, передбаченого кримінальним законом [10, с.13].

З приводу винності юридичної особи ми висловились вище. Стосовно ж вчинення суспільно-небезпечного діяння сам О.О. Михайлов зазначає, що діяльністю юридичної особи є всякі службові дії її структурних одиниць (працівників), отже вина працівника – це і є вина юридичної особи [10, с.13].

Юридична особа не може відповідати за вчинення корупційних діянь, оскільки сама по собі не здатна до активних дій. Від імені юридичної особи дії, в тому числі і корупційні, вчиняють люди – фізичні особи, що несуть індивідуальну відповідальність за адміністративним або кримінальним законодавством. Одержують і

розпоряджаються неправомірною вигодою також фізичні особи, конкретні люди, які й мають нести відповідальність у повному обсязі.

Крім того, заходи щодо подолання корупції не будуть ефективними доти, доки не ґрунтуватимуться на теоретичному аналізі сучасної української ментальності і, з урахуванням цього, не прогнозуватимуть розвиток подій. Констатуючи глибоку ураженість корупцією усього суспільства, не можна не визнавати корумпованості окремих його індивідів і надзвичайних здібностей останніх до пристосування до будь-яких умов існування. Юридичну особу створюють і ліквідують фізичні особи – конкретні люди, власники, засновники тощо. З метою уникнення збитків внаслідок притягнення до відповідальності юридичної особи, вони в законному порядку [11] можуть прийняти рішення про її ліквідацію і створити натомість нову «чисту».

Вважаємо пропозицію притягнення до відповідальності юридичної особи ні чим іншим, як покаранням власності. Чи слід дивуватись, якщо в майбутньому нам буде запропоновано карати стілець та стіл, за яким сидів хабарник?

Література

1. Про засади запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] : Закон України [від 11 червня 2009 року № 1506-VI]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України [від 11 червня 2009 року № 1508-VI]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень [Електронний ресурс] : Закон України [від 11 червня 2009 року № 1507-VI]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] : Закон України [від 23 грудня 2009 року № 1787-VI]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України від 11 червня 2009 року № 1506-VI «Про засади запобігання та протидії корупції», № 1508-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» та № 1507-VI «Про відповідальність

юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного Суду України [від 27.11.2009 № 12]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

6. На розгляді у Конституційному Суді України станом на 1 лютого 2010 року [Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

7. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

9. Кримінально-процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

10. Михайлов О.О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.О. Михайлов ; Академія адвокатури України. – К., 2007. – 18 с.

11. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців [Електронний ресурс] : Закон України [15 травня 2003 року № 755-IV]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

УДК 343.234

Житний О.О.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ

Проблемні питання застосування нових видів звільнення від кримінальної відповідальності

Анотація: розглядається кримінально-правова характеристика та перспективи застосування спеціальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених в ч. 5 ст. 235-4, ч. 5 ст. 235-5 КК України.

Останнім часом світове співтовариство, європейські офіційні установи й неурядові організації приділяють значну увагу питанням протидії корупції у будь-яких її проявах (на національному й міжнародному рівнях, у публічному та приватному секторах). Суттєво посилюється актуальність питання про боротьбу з корупцією і в Україні. При цьому авторитетні міжнародні дослідження сигналізують: рівень корупції в нашій державі залишається досить високим, що свідчить про недостатню ефективність діючих правових механізмів протидії цьому негативному явищу. У цьому зв'язку виправданими є заходи, спрямовані на удосконалення національного антикорупційного законодавства, в т.ч. і в частині, що стосується забезпечення протидії корупції засобами кримінального права.

З огляду на це перспективними є ряд нових положень, якими кримінальне законодавство (КК України) доповнюється Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (вони починають діяти одночасно з введенням в дію Закону «Про засади запобігання та протидії корупції») [1]. Зокрема, серед законодавчих новел представлено два спеціальних види звільнення від кримінальної відповідальності, що містяться в ч. 5 ст. 235-5 КК «Підкуп особи, яка надає публічні послуги» та ч. 5 ст. 235-4 «Комерційний підкуп». Ці приписи передбачають, що особа, яка вчинила будь-який із зазначених

злочинів, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї мало місце вимагання неправомірної вигоди або якщо після пропозиції, надання чи передачі неправомірної вигоди вона добровільно заявила про те, що сталося, до порушення кримінальної справи щодо неї органу, наділеному законом правом порушувати кримінальну справу. Наявність в кримінальному законі й практична реалізація подібних положень є достатньо ефективним юридичним інструментом, призначеним схилити правопорушників до припинення злочинної діяльності, сприяння органам правосуддя в розкритті й розслідуванні злочинів. Окрім того, вони надають правопорушникам можливість заслужити своєю посткримінальною поведінкою позбавлення від несприятливих правових наслідків, які загрожують їм за вчинене злочинне діяння. Мають вони і запобіжний ефект (адже усвідомлення потенційним корупціонером тієї обставини, що особа, яка надає чи передає йому неправомірну вигоду, уникне відповідальності за це, заявивши про вчинене органам влади, здатне утримати його від намірів порушити закон, вчиняти корупційні діяння).

Судові та слідчі органи країни мають досвід використання для захисту відносин в сфері діяльності службових осіб кримінально-правових засобів, що стимулюють правопорушників до соціально позитивної посткримінальної поведінки. Так, ще в ч. 3 ст. 170 КК 1960 р. зазначалося: «особа, яка дала хабар, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо відносно неї мало місце вимагання хабара або якщо після дачі хабара вона добровільно заявила про це до порушення кримінальної справи щодо неї». Майже аналогічні положення відтворено й у чинному КК (ч. 3 ст. 370). Однак, незважаючи на це, зміст нових спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності потребує уважного вивчення та науково обґрунтованих рекомендацій щодо застосування. Так, дискусійною є юридична природа зазначених нововведень (як, до речі, й інших спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності). Одні фахівці схильні визнавати подібні випадки спеціальними видами дійового каяття, інші – самостійними видами звільнення від кримінальної відповідальності. Більш правильно уявляється друга з наведених позицій, адже елементи поведінки, яка є підставою звільнення від відповідальності за нормами Особливої частини КК, не співпадають повною мірою з підставою загального виду такого звільнення (дійовим каяттям), вказаною в ст. 45 КК (вимоги

до такої поведінки в ст. 45 КК значно ширші – не лише сприяти в розкритті вчиненого злочину, а й повністю відшкодувати заподіяну злочинном шкоду чи усунути збитки, щиро розкаятися). Зазначена обставина не позбавляє особу, яка вчинила вперше злочин, передбачений ч. 1 ст. 235-4 або ч. 1 ст. 235-5 КК, можливості бути звільненою від кримінальної відповідальності за загальною підставою, вказаною в ст. 45 КК, оскільки ці злочини мають невелику тяжкість. При вчиненні ж кваліфікованих чи особливо кваліфікованих видів підкупу особи, яка надає публічні послуги чи комерційного підкупу виключається можливість застосування ст. 45 КК (оскільки в ч.ч. 2-4 ст.ст 235-4, 235-5 передбачено умисні злочини середньої тяжкості й тяжкі злочини). Слід зауважити, що звільнення від кримінальної відповідальності за спеціальними підставами, передбаченими у ч. 5 ст. 235-5 КК, ч. 5 ст. 235-4 КК не залежить від тяжкості злочину, вчиненого особою.

Як у ч. 5 ст. 235-5 КК, так і в ч. 5 ст. 235-4 КК передбачено дві різні підстави звільнення від відповідальності. Першою з них є обставина, яка не залежить від суб'єкта, що вчинив підкуп – вимагання у нього неправомірної вигоди. Як спеціальна підстава звільнення від кримінальної відповідальності вимагання має такий самий зміст, що й особливо кваліфікуюча ознака підкупу особи, яка надає публічні послуги чи комерційного підкупу (ч. 4 ст. 235-4, ч. 4 ст. 235 КК) – це вимога надання, передачі неправомірної вигоди з погрозою вчинення дій або бездіяльності з використанням свого службового становища стосовно особи, яка надає, передає неправомірну вигоду, або умисне створення особою, яка виконує управлінські функції в юридичній особі приватного права, умов, за яких особа вимушена надати, передати неправомірну вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів. У цьому зв'язку слід наголосити, що: а) вимаганням неправомірної вигоди є не будь-яка вимога про надання чи передачу вигоди, а лише така, що підкріплюється погрозами завдати шкоди законним інтересам особи, яка вимушена у зв'язку із цим, ухвалити рішення про вчинення корупційного правопорушення (підкупу); б) не є вимаганням вимога про надання неправомірної вигоди, не поєднана з такою погрозою; в) не є вимаганням вимога про надання неправомірної вигоди, якщо вона поєднана з погрозою вчинити правомірні

дії, а також вимога, поєднана з погрозою порушити незаконні інтереси особи.

Друга спеціальна підстава нових видів звільнення від кримінальної відповідальності – позитивна посткримінальна поведінка особи. Її змістом є добровільна і своєчасна заява суб'єкта, який скоїв комерційний підкуп чи підкуп особи, що надає публічні послуги, про вчинений злочин. Адресатом цієї заяви, згідно із ч. 5 ст. 235-5 КК та ч. 5 ст. 235-4 КК, має бути «орган, наділений законом правом порушувати кримінальну справу». Оскільки закон не розкриває змісту зазначеного поняття, коло таких адресатів визначається шляхом його систематичного тлумачення. Кримінально-процесуальний закон наділяє правом порушувати кримінальні справи лише суд, прокурора, слідчого, орган дізнання (ст. 4 КПК). Положення п.п. 1, 6, 7 ч. 1 ст. 32 та ст. 101 КПК дозволяють конкретизувати й уточнити коло таких адресатів (наприклад, «прокурор» – це Генеральний прокурор України, прокурор АРК, прокурор області, прокурор м. Києва, районний, міський прокурор, військовий прокурор, транспортний прокурор та інші прокурори, прирівняні до прокурорів областей, районних або міських прокурорів, їх заступники і помічники, прокурори управлінь і відділів прокуратур, які діють у межах своєї компетенції; «органи дізнання» – міліція, податкова міліція тощо). Слід відмітити, що в ч. 5 ст. 235-5 КК та ч. 5 ст. 235-4 КК не вказано, чи має бути орган, якому зроблено заяву про вчинений злочин, правомочним порушувати кримінальну справу щодо підкупу особи, яка надає публічні послуги чи комерційного підкупу. Тому, хоч зазначені злочини підслідні органам прокуратури, але практично добровільна заява матиме кримінально-правове значення, якщо особа звертається з нею до будь-якого суб'єкта, який може порушувати кримінальні справи (до суду, міліції і ін.).

Закон не визначає, в якій саме формі має бути зроблене повідомлення про вчинений злочин. Тому, залежно від конкретних обставин, така заява може мати як письмову, так і усну форму, здійснюватись особисто або передаватись через інших осіб, надсилатись поштою тощо [2, с. 293].

Необхідною ознакою заяви про вчинений підкуп має бути її добровільність, що означає передусім відсутність фізичного або психічного примусу, шантажу, насильства стосовно заявника з боку інших осіб, які таким чином прагнуть схилити її до відповідних

соціально корисних вчинків. Водночас, не мають значення мотиви, якими керується особа, що заявляє про вчинений нею злочин. Це можуть бути як «високі», соціально позитивні мотиви (розкаяння, сором, бажання зняти підозри із невинуватого), так й інші, які мають меншу соціальну цінність (прагнення помститися співучаснику чи особі, яка була підкуплена, страх перед відповідальністю за вчинений злочин, намагання пом'якшити її та ін.). Як вказав Пленум Верховного Суду України з приводу добровільності заяви особи, що дала хабар: «добровільною вважається усна чи письмова заява в органи внутрішніх справ, прокуратуру, інший державний орган, наділений правом порушувати кримінальну справу, зроблена з будь-яких мотивів, але не у зв'язку з тим, що про даний хабар стало відомо органам влади чи компетентним службовим особам» [3, с. 363].

При цьому доцільно звернути увагу на таку суб'єктивну обставину, як мета, з якою заявник вчинив злочин (підкуп) та мета, з якою він звертається із заявою до відповідного органу. Однією з потенційних проблем при застосуванні положень ч. 5 ст. 235-4, ч. 5 ст. 235-5 КК є можливість поширення їх на осіб, які вчиняють провокацію комерційного підкупу або підкупу особи, яка надає публічні послуги – тобто дії, умисно спрямовані на пропозицію, надання або передачу службовій особі юридичної особи приватного права, аудитору, нотаріусу, експерту, оцінювачу, третейському судді або іншій особі, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а також незалежному посереднику чи члену трудового арбітражу при розгляді колективних трудових спорів неправомірної вигоди з метою штучного створення доказів вчинення злочину й викриття в цьому зазначених суб'єктів. Виходячи з буквального тлумачення положень розділу VII-А Особливої частини КК може бути зроблено висновок, що така особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за умови, що вона вчинила дії, вказані в ч. 5 ст. 235-4, ч. 5 ст. 235-5 КК. Однак, провокація злочинів визнається, за загальним правилом, суспільно небезпечною діяльністю. Запобігання провокаціям комерційного підкупу або підкупу особи, яка надає публічні послуги вимагається не лише в інтересах забезпечення нормальної службової діяльності представників сфери управління в юридичних особах публічного й приватного права та інших фахівців (експертів, нотаріусів, аудито-

рів та ін.), а й в інтересах боротьби зі злочинними проявами корупції, для дотримання законності в цій діяльності. Слід взяти до уваги, що провокація злочину, якщо законодавцем не враховано її як самостійний злочин (як це зроблене ним у ст. 370 КК, де встановлено кримінальну відповідальність за провокацію хабара), в межах інституту співучасті розглядається як підбурювання до злочину [4, с. 249]. Відповідно, провокатор комерційного підкупу або підкупу особи, яка надає публічні послуги визнається співучасником (підбурювачем) у злочині, вчиненому спровокованою особою, що передбачає кваліфікацію вчиненого ним за ч. 4 ст. 27 КК та відповідною частиною статті 235-1 чи 235-3 КК. Оскільки ж спеціальні підстави звільнення від кримінальної відповідальності, що аналізуються, можуть застосовуватися лише щодо злочинних дій, які кваліфікуються за ст. 235-4 чи ст. 235-5 КК, можливість їх реалізації у подібних випадках виключається. Таким чином, унеможливується звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 5 ст. 235-4, ч. 5 ст. 235-5 КК провокаторів зазначених в цих статтях злочинів.

Підводячи підсумки викладеному слід зазначити, що норми ч. 5 ст. 235-4 та ч. 5 ст. 235-5 КК є дієвими засобами, правильне використання яких в перспективі дає можливість отримувати позитивні результати при протидії суспільно небезпечним проявам корупції. Водночас, зміст нових спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності залишає відкритими багато проблемних питань, що стосуються їх юридичної природи, тлумачення та практичної реалізації.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 11.06. 2009 р. № 1508-VI // В-ті ВР України. – 2009. – № 46. – Ст. 699.
2. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.
3. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26.04.2002 р. //Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. – Х.: Одиссей, 2007.
4. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К: Юрінком Інтер, 2007. – 496 с.

УДК 343.43:328.185

Злагода О.В.

ад'юнкт кафедри теорії та практики організації оперативно-розшукової діяльності Академії управління МВС України

Викрадення людей, як різновид корупційної діяльності

Корупція являє собою одну з актуальних проблем сьогодення. Вона, навіть, стала основною політичною й економічною проблемою сучасності. Тому зменшення впливу цього явища є дуже актуальним питанням для національних та зарубіжних науковців. Для України, де рівень корумпованості визнано занадто високим, боротьба з корупцією і корупціонерами повинна займати одне з провідних місць.

Насправді корупція в Україні – складова частина менталітету. Причин такої вкрай негативної ситуації значна кількість. До них, беззаперечно, можна віднести недосконалість антикорупційного законодавства, нестабільність економіки нашої держави, латентність корупційних злочинів. Зазначеним проблемам присвячено досить багато наукових праць, створено підрозділи по боротьбі з корупцією майже в усіх державних органах, але, на жаль, позитивних зрушень не відбувається[1, с.53].

У процесі службової діяльності працівники правоохоронних органів зустрічаються із рядом труднощів, пов'язаних з недоліками законодавчої бази. Також, визначення корупції, яке наявне у Законі України «Про боротьбу з корупцією» є недосконалим.

Корупційні діяння в Україні тісно пов'язані з організованою злочинністю, торгівлею та викраденням людей.

Серйозної уваги заслуговують питання боротьби з корупцією на всіх рівнях владно-управлінських структур.

Прагнення державних чиновників до збагачення за рахунок своїх посадових повноважень та наявність у них реальних важелів впливу на процес реформування економіки та створення ґрунту для масштабних зловживань. Кримінальні оборудки корумпованих службовців здійснюють викрадення людей при цьому із викорис-

танням зв'язків організованих груп та злочинних організацій з метою:

1. сексуальної експлуатації особливо жінок і дітей;
2. отримання викупу;
3. жебракування особливо дітей та інвалідів;
4. для трансплантації органів і тканин;
5. незаконного усиновлення (удочеріння);
6. економічної експлуатації.

Кримінальна статистика і правоохоронна практика свідчать про стрімкий ріст насильницьких злочинів, а особливо пов'язаних з викраденням людей. За даними Департаменту інформаційних технологій МВС України за останні три роки відбулось істотне зростання кількості зареєстрованих злочинів за ст. 146 КК України. Причому це зростання головним чином відбулось за рахунок збільшення частки саме фактів викрадення людини, так у 2007 році було зареєстровано 257 злочинів, а у 2009 році 338 злочинів[2].

Так, в Одеській області спільно з УБОЗ УМВС України припинено протиправну діяльність кримінально-терористичної ланки міжнародного злочинного угруповання «Ангела», що діяло на території Одеської, Дніпропетровської областей і Молдови та спеціалізувалось на виконанні вбивств на замовлення і викраденні людей з метою отримання викупу. Під час проведення спеціальної операції заарештовано 11 активних учасників банди, у яких вилучено 8 автомати, 2 снайперські гвинтівки, гранатомет, 45 гранат та іншу зброю[3].

У більшості випадків службові особи, використовуючи злочинні зв'язки вчиняють викрадення людей, шляхом обману чи зловживання довірою (скажімо, винна особа забирає людину із притулку для пристарілих на підставі підроблених документів).

З метою удосконалення діяльності органів внутрішніх справ в сфері запобігання та протидії корупційних діянь у злочинах, що пов'язані з викраденням людей необхідно вдосконалити правові та організаційні засади законодавства у тому числі і антикорупційного.

Література

1. Желевська Є.І. Кримінологічна характеристика корупційних діянь//Актуальні проблеми науки та юридичної практики очима молодих

учених: Тези доп. наук.-теорет. конф. / за ред. О.М. Джужі.-К.: Київський нац. Ун-т внутр. Справ, 2007.- 140с.

2. Статистика МВС України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mvs.gov.ua>.

3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.google.com.ua>.

4. Лиховид В.І. Різновиди корупційної діяльності//Вісник Запорізького юридичного інституту.-2000.- №4.-314с.

УДК [342.841:340.134] (477)

Каткова Т.В.

к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу ННІ ПЕС ХНУВС

Співвідношення Закону України “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень” з міжнародними конвенціями про боротьбу з корупцією

Боротьба з корупцією в Україні неможлива без урахування величезного і, в цілому, позитивного досвіду, який накопичено світовою спільнотою і відображено у міжнародних актах, серед яких слід відзначити: Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р.; Конвенцію ООН проти корупції, що ратифікована Україною 18.10.2006 р.; Європейську кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 7 січня 1999 року, яка ратифікована Україною 18.10.2006 р.; Європейську цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією від 4.11.1999 р., яка ратифікована Україною 1.01.2006 р.

Ці міжнародні правові акти визначають основні напрямки удосконалення законодавства країн, що їх підписали. Але з підписання цих актів лише починається складний процес імплементації норм міжнародного права у національне законодавство.

В усіх перелічених конвенціях наголошується, що кожна держава-учасниця конвенції забезпечує реалізацію її положень згідно з основними принципами своєї правової системи.

Використання зарубіжних норм і інститутів має базуватися на вітчизняних витоках з урахуванням особливостей власної української правової системи. Як вірно визначає М.Є.Шумило: “механічне запозичення норм законодавства розвинених країн має бути надзвичайно обережним. Необхідно вивчення їх дій в наших умовах і у взаємозв’язку із нормами суміжних галузей права. От тоді ми визначимося, що корисно, а що шкідливо або передчасно. Ми маємо рухатися у напрямку європейських правових цінностей, але робити це треба виважено законодавство це не технічний механізм, а соціальний організм, народжений конкретними “системними умовами”[1, С. 17].

З цих позицій варто розглянути наскільки положення Закону України “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правових порушень” відповідають міжнародним конвенціям. Так, ст. 26 Конвенції ООН проти корупції від 18.10.2006 р. пропонує встановлення відповідальності юридичних осіб, а саме: Частина 1. “Кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які з урахуванням її принципів права, можуть бути необхідними для встановлення юридичної відповідальності за участь у злочинах, що відзначені цією Конвенцією”. Частина 2. “За умови дотримання принципів права держави-учасниці відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною”. Частина 3. “Притягнення до такої відповідальності не заперечує кримінальної відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочин”, а частина 4 визнає, що кожна держава-учасниця, зокрема, забезпечує застосування щодо юридичних осіб, які притягуються до відповідальності відповідно до цієї статті, ефективних, домірних і таких, що здійснюють стримувальний вплив, кримінальних або некримінальних санкцій, у тому числі і грошових. Як бачимо, положення конвенції носять толерантний характер стосовно внутрішнього законодавства країн-учасниць.

Але Закон “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень”, який розповсюджується лише на юридичних осіб приватного права, не визначає, до якого виду відповідальності притягується юридична особа – кримінальної, цивільної чи адміністративної.

У кримінальному праві України основоположним і беззаперечним є доктринальне твердження про індивідуальну кримінальну відповідальність – тобто суб’єктом злочину може бути тільки фізична особа. Уведення законом відповідальності юридичної особи приватного права потребує визначення, до якого виду відповідальності вона відноситься, оскільки від цього залежить, які процедурні норми (кримінально-процесуальні, цивільно-процесуальні чи адміністративного процесу) будуть застосовуватися.

Загально відомо, що порушення процедури прийняття рішення про притягнення до будь-якого виду відповідальності тягне визнання такого рішення незаконним і його скасування. Порядок притягнення до відповідальності юридичних осіб приватного права не підпадає під жодний із існуючих в Україні процесуальних ко-

дексів.

Автори Закону “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень” у ст. 9 передбачили новий порядок притягнення до відповідальності, який не витримує ніякої критики, оскільки суперечить не тільки Конституції України, а і принципам і нормам міжнародного права в галузі прав і основних свобод людини (права на оскарження будь-яких рішень посадових осіб, презумпції невинуватості, права на захист тощо).

Так, згідно з ч.3 ст.9 цього Закону провадження у справі починається з моменту складення прокурором протоколу щодо юридичної особи за наявності обвинувального вироку, що набрав законної сили, яким встановлено винуватість фізичної особи у вчиненні будь-якого із злочинів, передбачених Кримінальним кодексом, за корупційні правопорушення, або ухвали чи постанови про закриття кримінальної справи з підстав, передбачених пунктами 4 та 8 частини 1 статті 6, статтею 7 та пунктами 1,4 статті 7-1 КПК України. Копія цього протоколу надсилається до суду, а також направляється юридичній особі.

Як бачимо, така процедура (на відмінність від КПК України) не передбачає складання прокурором постанови, не визначає порядок її вручення представнику юридичної особи і не надає права зацікавленим особам (що передбачено Конституцією України) оскаржити таке рішення про порушення провадження до суду.

Незрозуміло, чому прокурор складає такий процесуальний документ як протокол, а не постанову, і чому саме прокурор ініціює початок провадження стосовно юридичної особи приватного права.

Відповідно до змісту Конвенції ООН про боротьбу з корупцією юридична особа може бути притягнута до відповідальності, коли судом буде встановлено, що засуджена за корупційні правопорушення фізична особа діяла безпосередньо в інтересах юридичної особи, а не зі своїх приватних інтересів. А із змісту ст.9 та ст.10 Закону “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень” цього не видно. До того ж у ст. 9 Закону не визначено, які докази можуть бути покладені судом в основу рішення – постанови про накладення стягнення на юридичну особу та порядок збирання і надання суду таких доказів.

Така невизначеність у Законі призведе до необґрунтованого притягнення до відповідальності юридичних осіб, наслідками якої можуть бути суворі стягнення, що передбачені у ст. 3:

- 1) штраф;
- 2) заборона займатися певним видом діяльності;
- 3) конфіскація майна;
- 4) ліквідація юридичної особи.

Цей Закон надає прокуратурі фактично необмежені права - за допомогою такої недосконалої процедури фактично можна знищити будь-яку юридичну особу приватного права. А це вже, вибачте, не боротьба з корупцією, а боротьба з приватним бізнесом. Закон має бути інструментом у боротьбі з будь-яким злочином і надійною перепоною для зловживань посадових осіб, які його будуть застосовувати. Тому пропоную звернутися до Президента України і відповідних Комітетів Верховної Ради про продовження мораторію на уведення в дію цього закону ще на півроку, а за цей час підготувати його нову редакцію, яка буде відповідати положенням міжнародних і європейських конвенцій, і врахувати власні українські правові традиції в галузі здійснення судочинства.

Література

1. М.Е. Шумило. Комплексний похід к реформированию досудебного производства в отечественном уголовном процессе // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О.Дідоренка - №3. - 2008. С. 13-20.

УДК 343.123.52:343.35

Кирилюк Л.В.

магістр права, викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та адміністративного права Харківського економіко-правового університету

Деякі аспекти надання правової допомоги посадовим особам при порушенні кримінальної справи за новим антикорупційним законодавством

З розвитком демократичних традицій в нашому суспільстві, зростанням політичної і громадянської активності громадян їх взаємовідносини з державою все більшою мірою ґрунтуються на принципах законності і взаємоповаги. Значну роль у зазначених взаємовідносинах відіграють судові та правоохоронні органи, оскільки саме від них залежить дотримання прав і свобод особи під час провадження досудового розслідування та судового розгляду кримінальних справ.

11 червня 2009 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції», Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», які мають на меті вдосконалення антикорупційного законодавства, розробку механізмів діяльності правоохоронних та судових органів щодо порушення кримінальних справ про корупційні злочини, їх розслідування, розгляд та вирішення судом, а також провадження у справах про корупційні правопорушення.

Однією з гарантій забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального судочинства є встановлення та чітке формулювання їх процесуального статусу, що дає можливість особі використовувати весь спектр прав, встановлених законом.

До цього часу ще у Кримінально-процесуальному Кодексі України (далі - КПК) не визначено процесуальний статус особи, щодо якої порушено кримінальну справу (ч.2 ст. 98) [2], хоча з

моменту порушення кримінальної справи основним напрямком діяльності органів дізнання та досудового слідства стає збирання доказів винуватості саме цієї особи.

Згідно ч.1 ст. 59 Конституції України [1] кожен має право на правову допомогу. Чинний КПК чітко визначає назву, процесуальний статус та час вступу у кримінальну справу захисника підозрюваного та обвинуваченого, але відсутня регламентація діяльності особи, яка може захищати права та законні інтереси особи, щодо якої порушено кримінальну справу. А, відтак, є певні складності щодо одноманітного застосуванні даної норми Конституції України у практичній діяльності органів дізнання та досудового слідства. Вищезазначені нові закони також не усувають даних прогалин у кримінально-процесуальному законодавстві.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [3] вносить зміни до КПК України, а саме вводить в дію ст. 27-1, яка поповнює групу злочинів приватно-публічного обвинувачення. У даній статті зазначено, що коли шкоду заподіяно виключно інтересам юридичної особи приватного права, порушення кримінальної справи здійснюється за заявою власника (співвласника) цієї юридичної особи чи за його згодою. А отже, відсутність такої заяви є підставою для відмови в порушенні кримінальної справи або закриття порушеної кримінальної справи. Але ст.6 та ст. 213 КПК містять вичерпний перелік обставин для закриття кримінальної справи або відмови в її порушенні.

Блок нових антикорупційних законів не встановлює чіткого розмежування злочинів та адміністративних правопорушень щодо корупційної діяльності, внаслідок чого можуть виникнути складності у тлумаченні окремих положень цих законів та правозастосовній діяльності правоохоронних та судових органів відносно даних діянь.

Таким чином, законодавство в сфері діяльності по боротьбі з корупцією потребує подальшого удосконалення та процесуальної регламентації КПК України.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – С. 141.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України [Текст]: Закон України від 28 груд. 1960 р. // ВВР Української РСР. – 1961. – № 2. – С. 15. (із наступними змінами і доповненнями).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 11 червня 2009 року // ВВР. – 2009. – № 46. – С. 699.

УДК 343.35.08 (477)

Книженко О.О.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ

До питання обумовленості змін до кримінального законодавства про протидію корупції

Відповідно до змін від 11.06.2009 року до чинного Кримінального кодексу України, які внесено у зв'язку із прийняттям Закону України „Про засади запобігання та протидії корупції” як у практиків, так й теоретиків виникає чимало запитань щодо узгодженості норм адміністративного та кримінального законодавства, розмежування злочинів поміж собою та відмежування злочинів від адміністративних проступків.

Протидія злочинам, які вчиняють службові особи, є важливою проблемою в процесі становлення України як демократичної і правової держави. Шкода, що заподіюється такими діями, полягає не лише у матеріальних втратах, а й у порушенні законних прав та інтересів людей, їх зневірі у діяльності державних органів, насамперед правоохоронних і судових, підриві престижу і авторитету цих структур. Особливо гостро постає це питання у боротьбі з корупцією, під якою, відповідно до Закону України „Про засади запобігання та протидії корупції” розуміють використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей [1].

У криміналістичній літературі було чимало присвячено робіт, які стосуються злочинів у сфері службової діяльності. Достат-

ньо пригадати праці таких вчених як А.Я. Асніс, О.Ф. Бантишев, Т.Б. Басова, Б.В. Волженкін, В.І. Дінека, А.А. Жижиленко, Б.В. Здравомислов, Ю.П. Касаткін, А.К. Квіцинія, В.Ф. Кириченко, Ш.Г. Папіашвілі, О.Я. Светлов, Г.Р. Смоліцький, А.Н. Трайнін, Б.С. Утевський та ін.

У слідчо-прокурорській та судовій практиці трапляються випадки, коли до службових осіб зараховують працівників, які насправді такими не є, і навпаки, не вважають службовими тих осіб, які мають для цього всі необхідні ознаки. Зокрема, труднощі виникають під час визначення статусу таких осіб, як експерти, нотаріуси, власники приватних підприємств, громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності та ін. Ці помилки здебільшого призводять до порушення прав та інтересів осіб, щодо яких застосовується кримінальний закон.

Виходячи зі змісту ст. 364 КК України у доктрині кримінального права робиться акцент на наступних питаннях:

- Відповідно до чинного КК України службових осіб поділено на певні види залежно від обраного критерію, звернемо увагу на те, що за спеціальним повноваженням особа не може здійснювати функції представника влади, а лише виконувати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки, розмежовано поняття „обов'язки" та „функції”.

- Постає проблема співвідношення понять „службова особа" і „посадова особа" як в адміністративному, так і в кримінальному праві [2].

- Неодноразово порушувалося питання про визнання суб'єктом злочину юридичної особи.

- Приділено увагу питанню, що стосується визначення віку, з якого особа може вважатися службовою за ознакою зайняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків. (Представники першого напрямку переконані, що це можливо тільки після досягнення особою вісімнадцятирічного віку, натомість представники другого вважають, що особа може бути службовою і з шістнадцяти років. До того ж переважна більшість прихильників останнього твердження жодним чином не пояснює свою думку.) [3].

- Традиційно спірними також залишаються питання щодо визнання службовими особами рядового бухгалтера, касира, експедитора експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, лісника і лісничого, капітана судна та осіб, які беруть участь у процесі присудження наукових ступенів (члени спеціалізованих вчених рад та офіційні опоненти) [4].

- Серед дискусійних положень, що стосуються спеціальних ознак службової особи, особливо назрілими є питання про необхідність диференціації кримінальної відповідальності так званих публічних службових осіб і „приватних”. Дискусійними або взагалі недослідженими є питання про можливість визнання службовими окремих категорій осіб, насамперед тих, статус яких змінюється в умовах переходу економіки на ринкові засади, демократизації суспільства (громадяни - суб'єкти підприємницької діяльності, нотаріуси, власники приватних підприємств, арбітражні керуючі і т.п.) [3,4,5].

Аналіз Особливої частини чинного КК України свідчить про те, що приблизно четверта частина її статей передбачає відповідальність службової особи. У дослідженні наведено перелік випадків, коли в КК є пряма вказівка на службову особу як суб'єкта злочину, а також вказано на ті норми, з тлумачення яких випливає висновок про те, що суб'єктом відповідного злочину є службова особа. На цій основі в дослідженні констатовано, що поняття службової особи є наскрізним для кримінального права, має однаковий зміст в усіх статтях Особливої частини КК України і поширюється на всі галузі права.

Тому, враховуючи вищевказане, цілком очікуваними є й зміни до чинного законодавства, на підставі якого держава протидіє корупції.

Література

1. Закон України „Про засади запобігання та протидії корупції” // Голос України. – 18.07.2009. - № 132.

2. Янюк Н. Співвідношення понять „посадова особа” і „службова особа” в адміністративному праві // Право України. - 2001.-№12.- С. 117-120.

3. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: Монографія. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. - 304 с.

4. Светлов О.Я., Трофімов С.В. Визначення поняття посадової особи в новому Кримінальному кодексі України // Правова система України: теорія і практика. - К., 1993. - С. 439 - 441.

5. Скрябин Э. Субъект злоупотребления полномочиями и коммерческого подкупа // Законность. - 1999. - № 12. - С. 33-35.

УДК 328.185:35.07

Кожевніков Г.К.

к.ю.н., доцент, професор кафедри
теорії прокурорської діяльності та
кримінального процесу
Національної академії
Прокуратури України

Корупція як явище суспільно-політичної діяльності бюрократичного апарату України

Аналіз нового законодавства щодо посилення відповідальності фізичних і юридичних осіб за корупційні правопорушення і про засади запобігання та протидії корупції свідчить, що законодавець передбачив заходи не тільки щодо посилення відповідальності за корупційні діяння, але й розробив заходи стосовно запобігання та протидії корупції. В той же час в цих законах не повною мірою передбачено найбільш ефективні засоби подолання корупції в Україні. На мій погляд, недостатність антикорупційних заходів витікає з відсутності підходу до цих правопорушень з точки зору відмінності їх певних груп за негативними наслідками для суспільства. Пропоную дещо незвичну класифікацію корупційних діянь за якою необхідно вживати відповідно різні заходи як карального, так і профілактичного характеру. В російській мові до середини ХХ сторіччя існувало два терміни хабарництва: «мздоїмство», тобто одержання чиновником винагороди за виконання дій, які входять до його обов'язків, і «лихоїмство» виконання за хабар незаконних дій або прийняття незаконних рішень [1]. Відповідно і заходи протидії цим видам хабарництва були дещо різними.

В Україні загалом склалася дивна практика: чиновники всіх рівнів вчиняють незаконні дії або приймають незаконні рішення за хабарі (чого варті рішення про відведення громадянам земельних ділянок у заповідниках, водоохоронних зонах річок і Чорного моря і т.п.), але кримінальна відповідальність для небагатьох з них настає тільки в разі виявлення одержання ними хабара. Враховуючи ж надвисоку латентність хабарництва у разі «лихоїмства» (зацікавлені обидві сторони: хабарник - одержати незаконне рішення за відведення землі, а чиновник - отримати хабара), ми бачимо, що

незаконні дії і рішення чиновництва в Україні як ракова пухлина роз'їдає суспільство, а поодинокі випадки відповідальності службовців не піднімаються вище рівня голови сільської ради. Поширена й практика виведення хабарників за межі відповідальності шляхом їх звільнення з посад або переведення на інші посади. Вважаю, що ефективним засобом попередження саме такого виду корупції буде тотальна відповідальність чиновників всіх рівнів в першу чергу за незаконні дії всупереч інтересам служби і/або за прийняття незаконних рішень, що передбачено статтею 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем». Саме не одержання хабара, а зловживання службовця повинно бути головною, першою підставою для порушення кримінальної справи. А для цього потрібно два фактори: політична воля і зміна кримінального закону шляхом: а) значного зниження розміру тяжких наслідків (зараз тяжкі наслідки зловживання починають обчислюватись із 200 тисяч гривень) і б) значне посилення санкцій кримінального закону за зловживання і перевищення влади або службових повноважень.

Дещо інша ситуація із «мздоїмством». Наведу характерний приклад. Автомобілісти як професіонали, так і аматори, пам'ятають як настирливо Міністерство внутрішніх справ у особі високопосадовців з департаменту ДАІ протягом останніх двох років вимагали скасування заборони відбирання державтоінспекторами посвідчень у водіїв, що порушили правила дорожнього руху. І вони таки свого домоглися. Начальник столичного відділу управління ДАІ Є. Кравець повідомив, що декілька тисяч вилучених у порушників прав дорожнього руху водійських посвідчень передадуть до відділів Державтоінспекцій за місцем проживання водіїв і ці документи будуть повернені власникам лише після успішного складання екзамену з правил дорожнього руху. Крім того, водію необхідно буде представити медичну довідку [2]. Повернення державтоінспекторам права вилучати посвідчення одразу сприяло виникненню трирівневої корупції: 1) за «мзду» можна не відправляти документи у відділ ДАІ за місцем проживання водія; 2) усі, хто мав «щастя» здавати екзамен із знання Правил дорожнього руху у МРЕВ (Міжрайонний реєстраційно-екзаменаційний відділ) ДАІ знають, що здати їх з першого (і не тільки першого) разу неможливо; 3) щоб одержати медичну довідку про стан здоров'я, який дозволяє керувати транспортним засобом, треба пройти медичну ко-

місію, але спеціальних постійно діючих таких комісій не існує і водію треба йти «на уклін» до лікарів або вирішувати питання про наявність довідки із працівником ДАІ. Більше того, практика вилучення посвідчень на право управління автотранспортом виявила і четвертий рівень: за «мзду» у облікову картку водія не будуть внесені відомості про порушення ним Правил дорожнього руху і вилучення у зв'язку із цим посвідчення водія.

Стаття 13 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» цілком слушно передбачає проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. Але в цьому Законі слід було б також передбачити такі концептуальні напрямки попередження корупції як обов'язок авторів нормативних актів при розробці відповідних законів і постанов виконавчої влади виходити із принципів: обмеження, а по можливості і виключення, заборони на певні дії без дозволу службовця; обмеження безпосередніх контактів службової особи із представниками юридичних осіб і фізичними особами при вирішенні питань, що потребують узгодження, дозволу і т.п.; обов'язкове включення у текст норм, які передбачають контроль з недопущення корупційних діянь.

Література

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка. М., Русский язык, 1982. С.288, С. 311.
2. «Голос України». 13 лютого 2008 р.

УДК 328.185:351.811.12

Марценишин Ю.І.

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем дослідження нормативно-правового забезпечення безпеки дорожнього руху факультету БДР ДЮІ ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка

Аналіз стану корупції в підрозділах Державтоінспекції

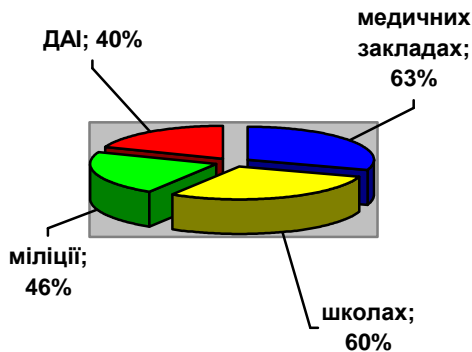
Проблема корупції залишається однією з найбільш актуальних проблем в нашій державі. Світова спільнота давно здійснює протидію цьому негативному явищу. Не залишалась осторонь і наша держава. Зокрема, Україна бере участь у Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції та Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією.

З метою попередження вчинення корупційних діянь та посилення відповідальності за вчинення таких діянь Верховною Радою України 11 червня 2009 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» та Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції». Прийняті закони, відповідно до їх положень, що цілком відповідають Конституції України, набрали чинності в день їх опублікування в газеті «Голос України» - 18 липня 2009 року. Проте, до цих пір вони не діють, бо відповідно до цього опублікування їх введення в дію відстрочили на півроку. У грудні минулого ж року, відбулася дискусія навколо новоприйнятих законів. Швидким і несподіваним результатом цієї дискусії стало прийняття 23 грудня 2009 року Закону про перенесення дати введення в дію нових антикорупційних законів з 1 січня на 1 квітня 2010 року. На сьогоднішній день, високий рівень корупції в Україні можливо подолати шляхом поступового усунення корупційних можливостей у законах, а не більш жорстким покаранням. Деякі кроки у цій сфері можна здійснити і без зміни законів.

Сфера діяльності ДАІ є однією з найбільш "хабаромістких" в

Україні, це визнають, і водії, і працівники ДАІ. Корупція в органах ДАІ досягла надзвичайно високого рівня. Обидві сторони вважають корупцію шкідливим явищем, але продовжують діставати обопільну користь від її існування. Підтвердженням цього є результати двох масштабних досліджень, оприлюднених у червні минулого року. Відповідно до даних проєкту "Гідна Україна", що здійснюється за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, в українців найчастіше вимагали хабарі у медичних закладах (62,7%), школах (59,7%), міліції (46,1%) та ДАІ (39,7%). Такі тенденції підтвердило й дослідження у межах проєкту протидії корупції в Україні (UPAC) Ради Європи та ЄС. Протягом останніх 12 місяців населення України найчастіше давало хабарі в медичних закладах (16,7%), навчальних закладах (6,6%), ДАІ (6,1%) та міліції (2,4%).

В українців найчастіше вимагали хабарі у:

Дослідницьку роботу у цьому напрямку також проводив Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД) і науково-дослідна лабораторія соціальної та психологічної роботи в органах внутрішніх справ Харківського національного університету внутрішніх справ, які не так давно оприлюднили результати дослідження громадської думки водіїв, яке проводилося восени цього року. Ними був впроваджений соціологічний моніторинг корупції в діяльності Державної автомобільної інспекції МВС України в харківському регіоні. Спільно зробили першу в Україні спробу

комплексного наукового вивчення і моніторингу такого латентного явища, як корупція у ДАІ.

В рамках моніторингу корупції в діяльності ДАІ було проведено масове соціологічне опитування водіїв з метою виявлення поширеності корупційних практик у відносинах громадян із працівниками ДАІ, проведено аналіз офіційних матеріалів і нормативної бази, які регламентують діяльність Державної автомобільної інспекції МВС України. Також була вивчена думка працівників ДАІ щодо отриманих результатів.

Згідно з результатами дослідження водії дають хабарі здебільшого добровільно (від 49% до 75% опитаних в залежності від видів послуг) й виправдовуються тим, що хабарі спрощують спілкування з співробітниками ДАІ та допомагають швидко вирішити питання, які виникають у сфері перевезення небезпечних речовин. На думку переважної більшості – 57% від п'ятисот опитаних водіїв - „відкупитися” від працівника ДАІ та у такий спосіб уникнути санкцій за порушення Правил дорожнього руху можна практично завжди. Зазначимо, що кожен п'ятий водій не вважає сплачені у такий спосіб гроші хабаром (22%). Приводом для хвилювання є зізнання водіїв: лише 26% опитаних вважають, що правил дорожнього руху необхідно дотримуватись завжди й скрізь; 67% заявили, що можна допустити «безпечне» порушення правил, коли це не загрожує іншим, а 1% опитаних вважають, що дотримуватись правил дорожнього руху взагалі необов'язково.

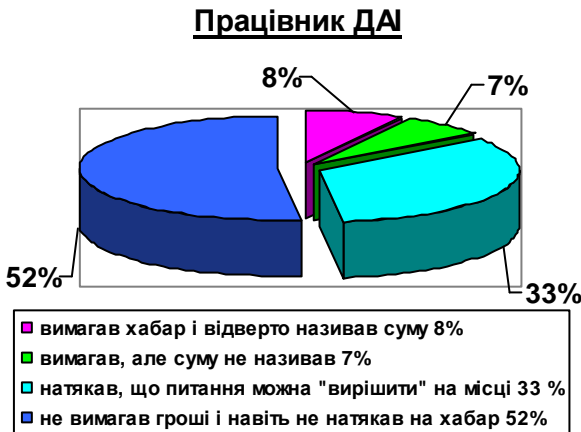
Отже, хабарництво працівників ДАІ насамперед вигідне самим водіям, бо завдяки йому можна зберегти гроші, час і зусилля, уникнути санкцій за порушення.

Корупційні ситуації та корупційна поведінка притаманні як співробітникам Державтоінспекції, так і водіям по всій Україні. Лише 29% респондентів впевнено відповіли про безперечну шкоду від корупції особисто для себе. Висновок невтішний: більшість опитаних не пов'язують корупцію в ДАІ з її небезпечними наслідками - постійно зростаючою кількістю ДТП та різким погіршенням безпеки руху на дорогах. Спостерігається певна розбіжність між добровільним хабарництвом серед водіїв та їхнім негативним ставленням до корупції. Переважна більшість опитаних водіїв (84%) вважає корупцію шкідливим явищем. Більшість респондентів (59%) повністю погодилися з тим, що проблема корупції в Україні вимагає невідкладного розв'язання. Корупція процвітає у всіх сфе-

рах роботи ДАІ: при отриманні посвідчення водія, при реєстрації автомобіля, під час технічного огляду, при отриманні вантажоперевізниками дозволів на участь у дорожньому русі транспортних засобів, що перевозять небезпечні вантажі, при контролі за здійсненням таких перевезень, при контактах на автошляхах.

За даними опитування, на питання "Якщо Ви порушите правила дорожнього руху в майбутньому, то чи станете Ви "вирішувати питання" із працівниками ДАІ за допомогою хабара?" 70% опитаних відповіло ствердно, а 17% ухилилися від відповіді. Коли водіїв попросили згадати останній випадок, коли їх зупиняв працівник ДАІ, 77% водіїв зізналися, що з їх боку все-таки було порушення Правил дорожнього руху. При цьому 53% опитаних водіїв, за їх власним зізнанням, давали гроші працівникові ДАІ у вигляді хабара, 47% - ні.

За результатами опитування, працівник ДАІ в 33% випадках просто натякав, що питання можна "вирішити" на місці. Разом з тим, в 52% випадках працівник ДАІ не вимагав гроші і навіть не натякав на хабар. Отже, більше ніж у половині випадків хабар дається з ініціативи водія.

На думку респондентів, найбільшу шкоду корупція в діяльності ДАІ завдає водіям, які дотримуються законів, процедур і правил, найменшу - порушникам правил і законів. Разом з тим,

лише 52% водіїв усвідомлюють, що корупція в діяльності ДАІ шкодить їм особисто. Дослідження виявило загрозливий для майбутнього України факт: чим молодший респондент, тим більш терпимо він ставиться до корупції, зокрема в діяльності ДАІ. Більше того: кожний п'ятий водій взагалі не вважає давання грошей працівникові ДАІ хабарем.

66% респондентів, за їх зізнанням, протягом останніх п'яти років давали гроші працівникові ДАІ за непритягнення до відповідальності за порушення Правил дорожнього руху і тільки 34% запевнили, що цього не робили. При цьому опитування виявило, що лише чверть водіїв вважає, що потрібно завжди дотримуватися правил дорожнього руху. До речі, 57% опитаних водіїв вважають, що "відкупитися" від працівника ДАІ можна практично завжди, 29% - часто, 12% - зрідка. Лише 2% водіїв вважають, що "відкупитися" від працівників ДАІ неможливо практично ніколи. При цьому співвідношення водіїв, які задоволені і незадоволені тим, як на даний момент складаються контакти між ними і працівниками ДАІ, практично однакове.

Однією із причин порушень правил дорожнього руху є низький професійний рівень водіїв. Більшість аварій на дорогах трапляються з вини людей, чий водійський стаж не перевищує трьох років. В 2004 році за успішне складання іспиту при одержанні посвідчення водія платили неофіційно 81% опитаних водіїв, в 2006 - 62%, а в 2007 р. - 73%. Трохи більше половини опитаних платили неофіційно за прискорення або спрощення процедури технічного огляду автомобіля, коли проходили його останній раз.

Аналіз корупцієгенності нормативно-правових актів, які регламентують реєстрацію транспортних засобів, видачу посвідчень водія та спілкування із працівниками ДПС МВС України, виявив у них деякі "деталі" закладення основи для корупції. Наприклад, відповідно до Закону України "Про дорожній рух" і „Положення про Державну автомобільну інспекцію” на ДАІ покладено 47 основних функцій. Більше того, ДАІ здійснює облік транспортних засобів і одночасно здійснює контроль за порядком ведення цього обліку.

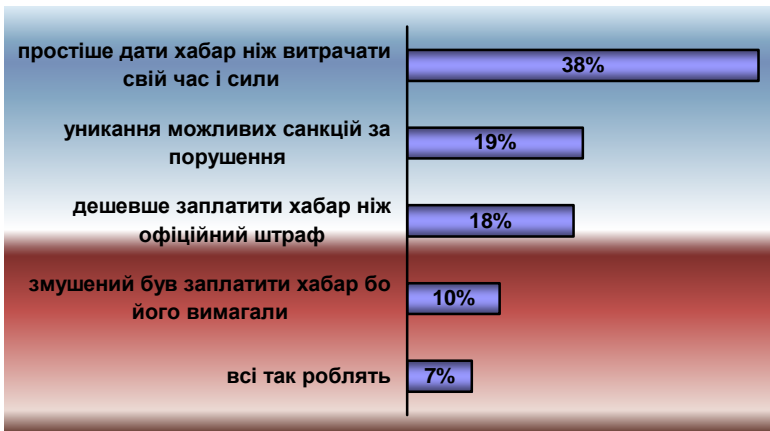
Оцінюючи своє ставлення до корупції взагалі, респонденти визнали, що вона шкодить добробуту громадян України, ефективному місцевому самоврядуванню, розвитку української економіки, бізнесу. Разом з тим, вони не усвідомлюють шкоди, якої завдає ко-

рупція їм особисто.

Більшість процедур у практиці ДАІ є надскладними, багато-ступеневими, у більшості незрозумілими, дублюючими одна одну. Такі труднощі приводять до винаходу "короткого і зрозумілого" обом сторонам шляху – хабара.

Чи вигідна корупція самій ДАІ? Згідно з даними дослідження корупція створює підґрунтя для неформального управління середини організації, тобто допомагає «тримати на гачку» і звільняти тих, хто виявляє нелояльність до системи. Корупція в ДАІ вигідна навіть тим, хто має контролювати її працівників і викривати хабарників. Як стверджували працівники ДАІ, боротьба з корупцією без знищення причин, які унеможливають функціонування ДАІ без корупції, призводить до корупції ще більшого масштабу. Корупція певним чином вигідна державі, бо за умови дефіциту коштів можна зекономити на забезпеченні діяльності ДАІ, оскільки існуюча схема перерозподілу хабарів створює підстави для вимагання самостійної купівлі обладнання, обмундирування працівників тощо.

Отже, існування корупції в ДАІ корисне обом сторонам – водіям і ДАІ. Тому знадобиться багато зусиль, щоб вона перестала бути щоденною практикою.

На упередження порушень законності, поряд із існуючими

заходами профілактики та попередження, які проводяться в підрозділах Державтоінспекції, як варіант пропонується здійснити додаткові кроки для подолання корупційних проявів:

- відносно працівників, які здійснюють нагляд за дорожнім рухом дійсно потрібен контракт на службу. Контракт повинен передбачати умови щодо звільнення працівника не тільки при порушенні законності, але і при порушенні службової дисципліни, та забезпечувати умови діяльності працівника ДАІ: матеріальну, соціальну тощо. Окрему частину у контракті повинно бути відведено вимогам професійної підготовки працівника ДАІ, рівня його знань. Потребує розробки система оцінювання придатності працівника ДАІ до виконання службових обов'язків. Існуюча система контролю службової підготовки інспекторського складу у підрозділах ДАІ корумпована, повністю залежить від перевіряючого та не забезпечує контролю всіх напрямів підготовки працівника ДАІ;

- потрібно скасувати техогляд як обов'язкову процедуру й покласти його необхідність на водія. Зробити більш простою і централізованою оплату всіх платежів. Задовольнити право проходження технічного огляду автомобіля в спеціальних сертифікованих центрах.

- змінити функції ДАІ або позбавити ДАІ таких функцій як реєстраційна та екзаменаційна діяльність. Передати такі функції до інших відомств. На ДАІ покласти тільки контрольні функції щодо виявлення порушень та злочинів у цих сферах (зараз такі функції надані працівникам ДДАІ при перевірці реєстраційно-екзаменаційних підрозділів). Потрібно усунути підрозділи ДАІ від надання будь-яких платних послуг для населення. Разом з тим на сьогодні бюджет МВС не дозволяє цього зробити (відсоток участі підрозділів ДАІ у поповненні бюджету МВС значний). Тому припинення фактів корупції при здійсненні таких функцій ДАІ можливе тільки при зміні існуючого порядку фінансування системи МВС;

- змінити порядок відбору кадрів до підрозділів ДАІ; з введенням контракту запровадити конкурсний відбір, особливо при призначенні на керівні посади від командира взводу до начальника У(В)ДАІ області;

- потребує розробки програма підвищення правової грамотності учасників дорожнього руху. В більшості випадків порушень законності працівниками ДАІ учасники дорожнього руху виявляли

повну правову безграмотність. Підвищення загального рівня правової культури має відбуватися еволюційно і на національному рівні, оскільки досвід багатьох програм свідчить про те, що спрямованість на підвищення правової культури у окремій сфері не дає бажаного результату. Потрібно ввести широку пропагандистську програму дотримання правил дорожнього руху в школах, розвивати соціальну рекламу, спрямовану на дотримання ПДР, взаємоповаги і порядності на дорогах.

Разом з тим, повністю упередити порушення законності, в першу чергу, корупційні прояви в діяльності Державтоінспекції, як окремого державного органу, без глобальних комплексних змін, у всіх сферах життя України, неможливо.

Література

1. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Закон України від 18.10.2006 № 251-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18.10.2006 № 252-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18.10.2006 № 253-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення : Закон України від 11.06.2009 № 1507-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії хабарництву : проект Закону України від 2 грудня 2008 р. № 3428 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Корупція в діяльності Державної автомобільної інспекції: результати соціологічного моніторингу: монографія / Ю.О. Сваженцев, О.О. Сердюк, Ю.Л. Білоусов та ін. – Харків: ХІСД, 2007.

УДК 328.185:342.3(477)

Погорецький М.А.

д. ю.н., професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Щодо боротьби з корупцією у сучасних умовах розбудови України як правової демократичної держави

Між проголошенням найгуманніших та найсправедливіших принципів розбудови держави і суспільства й закріплення їх в Основному законі країни і втіленням зазначених принципів у повсякденне життя – суттєва різниця, що яскраво доведено багаторічною практикою розбудови України як суверенної й незалежної, демократичної, соціальної правової держави.

Одним із чинників, що завадять реалізації зазначених положень ст. 1 Конституції України є корупція, сучасний стан якої в Україні являє загрозу демократії, реалізації принципу верховенства права, соціальному прогресу, національній безпеці, розбудові громадянського суспільства, моральності, негативно впливає на всі інститути держави та довіру до них людей, значно знижує міжнародний імідж України.

Слід визнати, що усі антикорупційні організаційно-правові заходи, що проводилися в Україні з 1994 року виявилися мало ефективними. Про це свідчить те, що корупція в Україні не лише не знизилася, а й значно поширилася, особливо за останні 5 років. Так, за оцінками провідної міжнародної неурядової організації з боротьби з корупцією Transparency International за рівнем “індексу сприйняття корупції” рейтинг України серед найбільш корумпованих держав світу значно зріс – у 2006 році Україна займала 99 місце, у 2007 році – 118 місце, а в 2008 році Україна перемістилася вже аж на 134 місце серед 180 держав світу.

Відповідно до законодавства України контроль за виконанням законів у сфері боротьби з корупцією здійснюється Президентом України, як гарантом Конституції України, Верховною Радою України безпосередньо, Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з корупцією, а також Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами. Особливе місце у розв’язанні проблем корупції займав спеціальний державний орган

– Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України. Він здійснював координацію діяльності всіх правоохоронних та інших державних органів по виконанню законів України, указів і розпоряджень Президента України, уряду та власних рішень з питань боротьби з корупцією і організованою злочинністю, розробляв стратегічні та тактичні заходи протидії корупції.

На сьогодні в Україні є чинними понад 200 правових актів, прийнятих Верховною Радою України, Президентом України та Урядом України, які, на мій погляд, дозволяють організувати заходи і успішно вести боротьбу з корупцією. Серед них: План заходів щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» (затверджена розпорядженням КМ України від 15 серпня 2007 року № 657-р) на період до 2011 року; План заходів щодо створення та забезпечення функціонування системи державного фінансового контролю за деклараванням та витрачанням доходів особами, які претендують на зайняття посад державних службовців, та особами, уповноваженими на виконання функцій держави, посилення боротьби з приховуванням доходів від оподаткування та корупцією, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України 2 червня 2003 року № 323-р., який фактично не виконується.

Щорічно Кабінет Міністрів України розробляє та затверджує плани заходів щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією (заходи фактично повторюються і із року у рік та носять формальний характер).

Так, Указом Президента України “Питання посилення боротьби з корупцією та іншими злочинами в сфері економіки” від 27.08.1994 № 484/94 було визначено питання посилення боротьби з корупцією та іншими злочинами у сфері економіки. Метою цього Указу стало забезпечення оперативного, повного, всебічного та об'єктивного розслідування особливо складних справ про злочини, пов'язані з фактами корупції в органах державної влади, організованої злочинної діяльності у сфері економіки та забезпечення оперативного проведення невідкладних слідчих дій, викриття всіх причетних до вчинення злочинів осіб, залучення до проведення слідчих дій висококваліфікованих спеціалістів та експертів, усунення впливу сторонніх осіб на хід слідства, гарантування консти-

туційних прав і свобод громадян у разі застосування до них запобіжних заходів.

Розпорядженням Президента України "Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю" від 10.02.1995, № 35/95-рп було визнано, що діяльність відповідних державних органів щодо подолання злочинності є незадовільною, про що було попереджено керівників міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади про персональну відповідальність за неефективну роботу щодо боротьби з корупцією та організованою злочинністю. З метою досягнення докорінного перелому в справі боротьби з корупцією і організованою злочинністю затверджено Практичні та організаційні заходи щодо боротьби зі злочинністю на I півріччя 1995 року, Програму заходів щодо запобігання злочинності у сфері економіки, Програму організаційно-правових заходів щодо створення необхідної законодавчої, інформаційно-аналітичної та наукової бази у справі боротьби зі злочинністю на 1995 – 1996 рр.

Відповідно до програми заходів щодо запобігання злочинності у сфері економіки, затвердженої зазначеним Розпорядженням, було рекомендовано розробити проект Положення про декларування доходів державними службовцями з визначенням переліку конкретних обмежень, що повинні на них поширюватися під час проходження державної служби, та подати його на розгляд Кабінету Міністрів України.

Однак, робота щодо боротьби з корупцією і організованою злочинністю після цього Розпорядження не поліпшилась, про що свідчить Указ Президента від 06.02.2003 № 84/2003 "Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю".

З метою усунення причин та умов, що сприяють злочинним проявам і корупції був виданий Указ Президента України "Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції" від 09.02.2004 року №175/2004 (зміни і доповнення, внесені Указом Президента України від 3 березня 2004 року №2), яким затверджено відповідні заходи та визначено пріоритетними напрямками діяльності державних органів, насамперед правоохоронних органів, забезпечення захисту прав і свобод громадян від злочинних посягань, особливо у сферах реалізації права власності, підприємницької діяльності, фінансових, соціаль-

но-трудових відносин, споживання, а також усунення соціально-економічних причин і умов, що сприяють злочинності та корупції. Зазначеним Указом Президента України Кабінету Міністрів України доручено розглянути за участю Генеральної прокуратури України питання щодо доцільності заборони здійснення пожертв та благодійних внесків до фондів, інших організацій, які створено для підтримки діяльності правоохоронних органів, органів виконавчої влади, від суб'єктів господарської діяльності, які протягом останніх трьох років зверталися до цих органів, одержували від них державні, в тому числі управлінські, послуги, та проінформувати про результати розгляду. Для запобігання проявам корупції в усіх гілках влади було доручено підготувати пропозиції щодо внесення змін до законодавства про державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, боротьбу з корупцією щодо запровадження громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, удосконалення засад притягнення до відповідальності за корупційні діяння або інші правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачивши, зокрема, виключення дій чи бездіяльності, які не становлять суспільної небезпеки, з числа правопорушень, за які передбачено адміністративну, кримінальну відповідальність.

Відповідно до офіційних заяв керівництва держави, частка тіньової економіки в Україні фактично зрівнялася з офіційною. Її провокує масова «тінізація» економічного сектору України, що, у свою чергу, є економічним підґрунтям корумпованих зв'язків. З метою детінізації економіки та протидії корупції був прийнятий Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» від 18.11.2005 р. №1615/2005, яким визначено, що одним із пріоритетних заходів щодо протидії корупції є запровадження громадського моніторингу стану поширення корупційних діянь у політичній, економічній і соціальній сферах на загальнодержавному та місцевому рівнях. Цим же Указом було запропоновано внести зміни до законодавчих актів щодо забезпечення свободи підприємницької діяльності, обмеження державного регулювання економічних процесів, усунення причин, які сприяють корупції, ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), веденню господарської діяльності з порушенням норм законодавства.

Повільно і неефективно виконуються міжнародні зобов'язання України у сфері протидії корупції, зокрема, рекомендації Групи держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО), значна частина яких стосується внесення змін до законодавства. Відповідно до оціночного звіту, затвердженого 15 травня 2009 р., з 25 рекомендацій цієї організації Україна виконала лише третину. Зокрема, невиконаними залишаються рекомендації щодо посилення незалежності прокуратури від політичних впливів, забезпечення незалежності судів та прозорої процедури добору суддів, прийняття нових правил конфіскації та арешту доходів, отриманих внаслідок корупції тощо. Особливої уваги вимагають ті рекомендації, що стосуються підвищення добросовісності державної служби, унеможливлення призначення на посади в органи державної влади осіб, які притягалися за корупційні діяння.

ГРЕКО зазначила, що деякі рекомендації вимагають практичного застосування антикорупційного законодавства. У цьому зв'язку, як зазначається в рекомендаціях, "не можна переоцінити величезне значення швидкого створення антикорупційного органу, в якому слід забезпечити представництво як органів державної влади, так і громадянського суспільства, і якому слід надати достатню незалежність. Це питання тісно пов'язане з прийняттям плану заходів, покликаних сприяти втіленню в життя національної антикорупційної стратегії".

Залишається також невирішеною низка інших завдань, передбачених указами Президента України від 1 лютого 2008 року № 80 «Про деякі заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної антикорупційної політики», від 5 травня 2008 року № 414/2008 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 квітня 2008 року «Про заходи щодо реалізації національної антикорупційної стратегії та інституційного забезпечення цілісної антикорупційної політики», від 27 листопада 2008 року № 1101/2008 „Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2008 року „Про стан протидії корупції в Україні””.

Отже зазначені й інші організаційно-правові заходи та їх реалізація не дали очікуваного ефекту, що стало причиною розробки та прийняття більш рішучих організаційно-правових заходів боротьби з корупцією. Проте прийняті законодавчі акти щодо боротьби з корупцією, на мою думку, є недосконалими та потребують відпо-

відних змін і доповнень.

У 2009 році Верховною Радою України прийняті Закони України “Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції” від 23.12.2009 № 1787-VI та “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень” від 11.06.2009 № 1507-VI та інші.

Статтею 18 Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції” від 11.06.2009 № 1506-VI передбачені види відповідальності за корупційні правопорушення – кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну.

З метою проведення роз’яснювальної роботи щодо застосування норм Закону Кабінетом Міністрів України розроблено відповідний План заходів, затверджений Розпорядженням КМ України від 16 грудня 2009 року № 1686. Більшість цих заходів носить загальний характер (проведення тематичних нарад, засідань, семінарів), а пункт 9 “Організація роботи щодо підвищення кваліфікації працівників органів виконавчої влади з питань зв’язків з громадськістю та взаємодія із засобами масової інформації” (виконавцями є Держтелерадіо, Головдержслужба, МОН України, Мінюст України) взагалі не має відношення до роз’яснювальної роботи щодо застосування норм зазначеного Закону.

У ряді пунктів заходів конкретні виконавці (зацікавлені міністерства та відомства) не визначені. При цьому вимагається про результати виконання заходів інформувати Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики.

Постановою КМ України від 08 грудня 2009 року № 1338 “Про заходи щодо посилення протидії корупції” передбачено створення робочих груп для проведення перевірок організації роботи в центральних та місцевих органах виконавчої влади стосовно дотримання ними вимог антикорупційного законодавства та звітів про їх результати. Визначено перелік представників центральних органів виконавчої влади, які на постійній основі співпрацюють з Урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики в частині проведення перевірок організації роботи тощо: перші заступники МВС України, ДПА України, СБ України, Голова КР України, Головдержслужби та інші. Тобто, вбачається, що Національний Антикорупційний комітет буде частково дублювати функції, визначені даною Постановою Кабінету міністрів. У

зв'язку з цим необхідно розробити механізм їх взаємодії для виключення дублювання цих функцій.

Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення” від 11.06.2009 № 1508-VI Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнений Главою 15-Б (Корупційні і адміністративні правопорушення), а також статтями Кримінального Кодексу України щодо протидії корупції.

Слід зазначити, що в Україні створено в цілому достатню законодавчу базу для ефективної протидії корупції, у тому числі у частині відповідальності за корупційні правопорушення, яка передбачає цілий комплекс правових засобів. Застосування їх дозволяє притягнути до того чи іншого виду юридичної відповідальності практично будь-яку посадову та службову особу органів державної влади, місцевого самоврядування, яка допустила одне або інше зловживання владою чи службовим становищем (від порушення обмежень, встановлених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави, неподання декларації до одержання хабара і участі в діяльності організованих злочинних груп).

З метою необхідності дотримання вимог Кримінальної конвенції Ради Європи, ратифікованої у жовтні 2006 року, розділ VII-А “Злочини у сфері службової діяльності в юридичних особах приватного права та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг” Кримінального кодексу доповнено статтями: 235¹ (Зловживання повноваженнями); 235² (Перевищення повноважень); 235³ (Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги); 235⁴ (Комерційний підкуп); 235⁵ (Підкуп особи, яка надає публічні послуги); 369¹ (Зловживання впливом).

Разом з тим, слід зауважити, що нові антикорупційні закони містять ряд суттєвих недоліків, пов’язаних, перш за все, з неадекватною імплементацією норм міжнародних конвенцій в українське законодавство. Зокрема, Конвенцією ООН проти корупції окремо передбачено заходи щодо запобігання корупції (у ст. 6 визначено органи, які здійснюють запобігання) та заходи щодо розслідування, переслідування і систему органів, які займаються боротьбою з корупцією. Іншими словами, запобігання та боротьба (протидія) як завдання розмежовані та поділені між різними державними органами. У нових антикорупційних законах такий підхід не діє, а тому і вийшло, що на Президента України, український парламент, уряд

України, разом з органами прокуратури і громадськістю, покладено невластивий їм обов'язок – здійснювати протидію корупції, а на всіх, хто тільки здатен, – запобігати їй.

Не дотримуючись положень вказаної Конвенції, український законодавець відносить до кримінального злочину будь-яке збагачення, незалежно від його розміру (ч. 1 ст. 368-1 КК України); поширює дію цієї норми не тільки на державних посадових осіб, а й на посадових осіб іноземних держав та міжнародних організацій (п. 2 примітки до ст. 364 КК України) і водночас не поширює її на військових службових осіб; не враховує, що перевищення законних доходів може бути раціонально обгрунтоване (наприклад, прихованим від оподаткування договором оренди житла, що може бути визнано певним порушенням закону, але зовсім не корупцією). Отже, за формального підходу за допомогою цієї статті можна порушити кримінальну справу фактично проти будь-якої особи, а потім сказати, що обвинувачення не знайшло свого підтвердження.

Згідно зі ст. 12 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією зловживання впливом карається, якщо воно стосується впливу на прийняття рішень тільки національними державними посадовими особами, членами національних представницьких органів, іноземних державних посадових осіб та членів іноземних представницьких органів, посадових осіб міжнародних організацій і членів міжнародних парламентських асамблей, суддів і посадових осіб міжнародних судів. Український же законодавець необгрунтовано розширив цей перелік за рахунок керівників громадських організацій, помічників-консультантів виборних осіб (не державних службовців), аудиторів, нотаріусів та інших осіб, які не є службовими.

Статтею 18 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією передбачено, що юридичні особи можуть нести відповідальність лише за злочини, вчинені на їхню користь фізичною особою, яка обіймає керівну посаду у відповідній юридичній особі. Але у новому вітчизняному антикорупційному законодавстві встановлено, що юридична особа несе відповідальність за вчинення від її імені та в її інтересах відповідного злочину як керівником такої юридичної особи, так і її засновником, учасником чи іншою уповноваженою особою.

Більшість нових статей КУпАП та КК України конкурують не лише між собою, а й з іншими статтями цих кодексів. Таких норм-двійників «антикорупційний пакет» породив чимало, і правоохоронці не завжди знатимуть, яку з них застосувати. Наприклад, стаття 212-27 КУпАП створила конкуренцію відразу з кількома більш серйозними за своїми санкціями статтями КК України (статті 157, 343, 344, 351, 376), що передбачають відповідальність за втручання в діяльність членів виборчих комісій, працівника правоохоронного органу, державного діяча, Народних депутатів України, депутатів місцевих рад, комітетів і тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, суддів.

Окрім того, багато норм зазначених правових актів сформульовано з порушенням правил законодавчої техніки. Наслідком цього є те, що на практиці правоохоронні органи і суди зіштовхнуться з проблемами, без розв'язання яких неможливо буде реалізувати їх в правозастосовній практиці, тому вважаю необхідним відкласти термін введення вказаних вище законів у дію, а також їх доопрацювання.

Ураховуючи системний характер корупції в Україні, що визнано національними державними органами, міжнародними організаціями та підтверджується дослідженнями сприйняття поширеності корупції серед населення, доцільним є формування Державної антикорупційної політики і реалізації антикорупційної стратегії (ст. 3 Закону України „Про засади запобігання та протидії корупції”), поклавши її на новостворений, конституційний орган – Національний антикорупційний комітет, який повинен очолити Президент України. До складу цього Комітету повинні увійти керівники усіх гілок влади, керівники правоохоронних органів, наукових установ, громадськості. Основними завданнями Національного антикорупційного комітету повинні стати:

- розроблення пропозицій щодо формування і реалізації стратегій антикорупційної політики держави;

- здійснення систематичного аналізу стану корупції в Україні та ефективності реалізації заходів, що вживаються для запобігання та протидії їй;

- розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства з питань запобігання та протидії корупції, виявлення норм, які можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень і злочинів;

- забезпечення ефективної взаємодії і координації діяльності щодо реалізації державної антикорупційної політики суб'єктами запобігання та протидії корупції;

- підготовки пропозицій про спрощення дозвільних та інших процедур щодо ведення малого і середнього бізнесу та ліквідації причин, що зумовлюють корупцію у цій сфері;

- сприяння реалізації рекомендацій Групи ОЯЕСО, інших провідних світових організацій щодо запобігання та протидії корупції, підвищенню ефективності міжнародної співпраці України у цій сфері;

- ініціювання інформаційно-просвітницьких заходів з метою формування у суспільстві нетерпимості до корупції, підвищення рівня правової свідомості громадян;

- участі у підготовці проектів послань Президента України до народу, щорічних і позачергових послань до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України в частині, що стосується питань запобігання та протидії корупції.

Відповідно до покладених завдань Комітет повинен бути уповноваженим:

- здійснювати комплексну оцінку ситуації і тенденцій у сфері протидії корупції в Україні, ефективності виконання національного антикорупційного законодавства з метою визначення пріоритетних напрямів державної політики із запобігання і протидії корупції;

- готувати у встановленому порядку проекти нормативно-правових актів, пропозиції та рекомендації щодо заходів запобігання та протидії корупції;

- розробляти рекомендації щодо удосконалення діяльності антикорупційних інституцій, у тому числі неурядових організацій, та їх взаємодії у сфері запобігання і протидії корупції;

- сприяти науково-методичному забезпеченню протидії корупції, проведенню наукових досліджень, розробленню нових пропозицій, наукових методик і рекомендацій, прогнозуванню та науковому аналізу ефективності форм і засобів протидії корупції, розробляє пропозиції щодо методик антикорупційного контролю;

- здійснювати заходи, щодо нормативно-правового, інституційного, наукового та організаційного забезпечення проведення єдиної державної політики із запобігання і протидії корупції;

- готувати пропозиції щодо забезпечення проведення єдиної державної політики у сфері державної служби, визначення чітких критеріїв державного фінансування економіки і відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, безперешкодної реалізації громадянами майнових і немайнових прав, удосконалення засобів фінансового контролю за бюджетними коштами, спрощення регуляторних та дозвільних процедур з метою мінімізації та припинення корупційних діянь;

- надавати пропозиції щодо проведення спеціальних антикорупційних перевірок фактів, які мали значний суспільний резонанс, і формування відповідних комісій;

- організовувати незалежний моніторинг ефективності діяльності державних органів із запобігання та протидії корупції за участю правозахисних, антикорупційних та інших неурядових організацій;

- забезпечувати взаємодію з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадськими організаціями, міжнародними організаціями з питань реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії корупції:

- інформувати суспільство про результати своєї діяльності через друковані засоби масової інформації з метою висвітлення питань реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії корупції.

- створювати робочі групи з підготовки окремих питань до розгляду Комітетом;

- залучати спеціалістів органів виконавчої влади, правоохоронних і контролюючих органів, наукових установ, підприємств, установ та організацій, незалежно від форм власності (за погодженням з їх керівниками) до роботи в Комітеті;

- заслуховувати інформацію представників органів виконавчої влади, правоохоронних і контролюючих органів з питань, що належать до відання Комітету;

- витребувати та одержувати у встановленому порядку від органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій інформацію, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

- здійснювати аналіз виконання відповідних стратегій, концепцій, програм, планів, законів, указів, інших нормативно-право-

вих актів із запобігання та протидії корупції.

Результативність запропонованих організаційно-правових заходів щодо протидії корупції, як показує багаторічний зарубіжний та вітчизняний досвід, залежить перш за все від політичної волі керівництва держави, від досконалої кадрової політики, яка повинна бути заснована на принципах професіоналізму, законності, відданості інтересам держави та українського народу.

УДК [342.841:340.134] (477)

Прус А. А.
студентка ФПтаП ХЕПУ

Порівняльний аналіз Закону України «Про боротьбу з корупцією» з новим Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції»

Корупція є однією з найактуальніших соціальних і правових проблем сучасності. Корупція є однією з найгостріших проблем українського суспільства, це глобальне явище, що має місце у будь-якій державі світу, і навряд чи можна його викоринити взагалі, проте важливим є ступінь поширеності, який слід намагатися знизити до мінімально можливого рівня.

Це явище негативно впливає на різні сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, із аномалії поступово перетворюються у норму поведінки. Завдання боротьби з корупцією розглядаються нині як загальнодержавні та пріоритетні.[1,с.46]

На жаль, більшість громадян обирають саме корупційні шляхи вирішення повсякденних проблем – вже нікого не дивує і майже всіх влаштовують чиновники, які за відповідну плату допомагають у вирішенні певних питань.

Зрозуміло, що багатьом громадянам набагато зручніше залагодити свої справи «розлучившись» з певною сумою грошей, ніж оббивати пороги відповідних інстанцій. Проте не слід забувати, що такий спосіб вирішення проблем є корупційним правопорушенням, і якщо морально-етичні норми вже не втримують значну частину суспільства від подібних дій, то варто згадати, що завжди є загроза того, що за відповідні вчинки доведеться нести відповідальність – адже наша держава, нехай і не дуже результативно, але все ж таки намагається боротися з проявами корупції.

Ефективна боротьба з корупцією можлива лише за умов створення та реалізації належної системи законодавчого та організаційно-управлінського забезпечення здійснення реформ, спрямованих на попередження корупції та активну участь

у них громадськості. [2,с.14-19]

Боротьба з корупцією вийшла з формальних меж, стала предметом постійної уваги керівництва держави, громадських організацій. Цей процес відбувається в умовах свободи засобів масової інформації та активізації громадянської позиції українців.

Питанням існування та протидії корупції в сфері державної служби займалися М. І.Камлик, С. Корніч, М. І. Мельник, О. Ф. Андрійко, Ф. Шиманський, Б. А. Карпінський, О.Романчук, Р. Рябошапка, В. Г. Корнус, О. Драган, М. Хавронюк, Є. В. Невмержицкий, В.Гаркуша.

Протягом існування України як незалежної держави лише окремі аспекти проблеми протидії корупції були предметом дисертаційних досліджень, які проводили Л.І. Аркуша, О.О. Дудоров, В.С. Лукомський, Є.В. Невмержицький, О.В. Терещук, С.А. Шалгунова. Серед вітчизняних науковців помітний внесок у вирішення зазначених питань, крім згаданих вище учених, зробили Л.В. Багрій-Шахматов, М.І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В.І. Борисов, В.М. Гарашук, П.Т. Гега, В.О. Глушков, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, А.П. Закалюк, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, М.І. Камлик, В.А. Клименко, В.П. Корж, М.Й. Коржанський, П.С. Матишевський, Г.А. Матусовський, В.О. Навроцький, С.Г. Омельченко, А.І. Редька, О.Я. Светлов, І.В. Сервецький, В.В. Сташис, І.К. Туркевич, М.І. Хавронюк, В.І. Шакун та інші. [3,с.3-8]. Ефективна боротьба проти корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення (комплекс нормативно-правових приписів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її подолання. Побудова такої інституційної системи повинна відповідати міжнародним стандартам (зокрема, конвенціям ООН та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям ГРЕКО та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі ОЕСР) і передовій світовій практиці, а також враховувати особливості української юридичної системи.

Саме тому, Верховна Рада України прийняла низку Законів, які спрямовані на запобігання, протидію корупції і посилення відповіді повідальності за вчинення корупційних діянь. На зміну Зако-

ну України “Про боротьбу з корупцією” було прийнято Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції”, який набере чинності 1 квітня 2010 року, відповідно з цієї дати втратить чинність ЗУ “Про боротьбу з корупцією”. Також Верховна Рада прийняла ще два закони: Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення” та Закон України “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних діянь”, які також вступають в дію з 1 квітня 2010 року.

Метою роботи є порівняльний аналіз Закону України “Про боротьбу з корупцією” з новим Законом України “Про засади запобігання і протидії корупції”.

З одного боку, немає сумнівів, що їх прийняття дійсно має велике суспільне значення, адже за показником рівня корупції Україна протягом тривалого часу посідає одне з перших місць у світі.

З іншого боку, юридична техніка виконання зазначених антикорупційних законів, а також сутність окремих новел викликають справедливі нарікання з точки зору їх неоднозначного розуміння, можливості забезпечення коректного застосування цих статей, їх відповідності вітчизняній юридичній доктрині, на основі якої побудоване чинне законодавство, і відповідно наявності певних колізій між новими нормами і вже існуючими приписами законодавства.

Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” складається з 7 розділів (30 статей) та Прикінцевих положень (розділ 8), тоді як ЗУ “Про боротьбу з корупцією” лише з 5 розділів, які складаються із 17 статей.

В новому законі більш широке тлумачення надане терміну «корупція». Так, якщо раніше під корупцією розумілася лише діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, то з 1 квітня 2010 року під це поняття підпадає також відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей. [б.ст.1] Крім того, дається визначення термінам «близькі особи»,

«конфлікт інтересів», «корупційне правопорушення», «неправомірна вигода». [6,ст.1] Значно розширився перелік осіб, які можуть бути суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Так, окрім осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування до цього переліку увійшли також:

- особи, які до них прирівнюються,
- особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або особи, спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків в юридичних особах, а також фізичні особи — підприємці;

- посадові особи юридичних осіб, фізичні особи;

- юридичні особи - у визначених законом випадках. [6,ст 2]

У [6,ст.3] новому законі значно розширено перелік суб'єктів, які діють у напрямку запобігання та протидії корупції. Крім тих органів, які були раніше перелічені у відповідній статті старого Закону також визначено напрямки діяльності в цій сфері Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органів прокуратури України. Визначено органи, які здійснюють координацію і контроль за діяльністю щодо запобігання та протидії корупції. Такими органами є Кабінет Міністрів України, щодо органів виконавчої влади, та Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори – щодо правоохоронних органів. Крім того, новим положенням є й те, що у запобіганні, виявленні, а в установлених законом випадках і у здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень можуть брати участь не тільки органи державної влади та місцевого самоврядування, а й підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою. В [6,ст.4] нового закону викладені спеціальні обмеження, спрямовані на попередження корупції, але по суті ця стаття залишилася майже незмінною. Головним нововведенням стала заборона фізичним та юридичним особам здійснювати фінансування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, у тому числі надавати їм матеріальну та/або нематеріальну допомогу, безоплатно виконувати роботи, надавати послуги, передавати кошти

та інше майно, крім випадків, передбачених законами та чинними міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку. Крім того, перелік видів діяльності, займатися якими державним службовцям не заборонено, доповнився інструкторською та суддівською практикою із спорту, що здійснюються в позаробочий час. З'явилися нові статті, які встановлюють обмеження:

- щодо одержання подарунків [6,ст.5].

- роботи близьких осіб [6,ст.6].

- щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, органів місцевого самоврядування [6,ст.7].

- щодо юридичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення [6,ст.8]. Наприклад, стосовно обмежень щодо отримання подарунків особами уповноваженими на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування, у зв'язку з виконанням ними відповідних функцій, зазначених у пунктах 1-2 частини першої статті 2 нового закону [6, ст.2], серед яких: державні службовці, депутати всіх рівнів, Президент України, Прем'єр-міністр України, судді, прокурори, посадові особи юридичних осіб публічного права, нотаріуси, члени територіальних і окружних виборчих комісій, аудитори, експерти та іншим забороняється приймати подарунки, за винятком випадків, передбачених цим Законом та іншими законами. Дозволяється приймати особисті подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, за умови, що вартість одного подарунка не перевищує розміру однієї податкової соціальної пільги.(302.50 грн у 2009 році). Крім того, введено нову процедуру – спеціальну перевірку. Сутність процедури полягає в перевірці відомостей про особу, яка претендує на заняття посади, пов'язаної із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування [6,ст.9]. Що стосується порядку здійснення фінансового контролю [6,ст10], то він значних змін не зазнав. Виключено пункт про обов'язкову публікацію відомостей про доходи, цінні папери, нерухоме та цінне рухоме майно і вклади у банках посадових осіб. Крім того, стаття доповнена новим пунктом, який закріплює, що якщо особа, яка претендує на посаду: Президента України, Голови Верховної Ради України та його заступника, Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, Голова

Служби безпеки України, Генерального Прокурора України, Голови Національного Банку України, Голови Рахункової палати, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим або на посаду особи місцевого самоврядування, не подала або подала недостовірні відомості, то вона не може бути призначена на цю посаду. [6,ст.10,п.3]. А також за порушення вимог фінансового контролю передбачена відповідальність у вигляді штрафу від 10-25 неоподаткованих мінімумів доходів громадян відповідно до статті 212-28 КпАП.

З'явилися нові норми, що стосуються кодексу поведінки [6,ст.11], врегулювання конфлікту інтересів [6,ст.12], здійснення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів [6,ст.13], а також викладено вимоги щодо прозорості інформації в приватній сфері.[6,ст.14]. З'явився новий розділ «Участь громадськості в заходах щодо запобігання та протидії корупції». [6,ст.18]. Значно розширився перелік видів відповідальності за вчинення корупційних діянь за статтею 18 нового Закону – кримінальну, адміністративну, цивільно-правову або дисциплінарну. Нова стаття, яка регламентує особливості звільнення з роботи осіб, які вчинили корупційні правопорушення [6,ст.19]. Дещо змінився і порядок скасування незаконних нормативно-правових актів.[6,ст.21] Так, якщо раніше ця норма носила імперативний характер, тобто такі акти підлягали обов'язковому скасуванню, то в новому Законі вона стала більш диспозитивною, тобто такі акти можуть бути скасовані за заявою заінтересованих фізичних осіб, об'єднань громадян, юридичних осіб, прокурора, органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

Крім того, статтю доповнено новим пунктом, що стосується нікчемності правочинів, які укладені внаслідок корупційного правопорушення.

Закон доповнено новою нормою, що стосується вилучення незаконно одержаного майна [6,ст.23].

Що стосується контролю за виконанням законів у сфері запобігання та боротьби з корупцією, то тут теж є деякі зміни. Так, на комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією покладено обов'язок щороку не пізніше 15 квітня представляти Верховній Раді України доповідь

про стан запобігання та протидії корупції в Україні, що підлягає опублікуванню в офіційних виданнях Верховної Ради України. Крім того, новим Законом передбачено громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання та протидії корупції [6,ст.24]. Ще одним нововведенням став Розділ VII Міжнародне співробітництво. У розділі Міжнародне співробітництво йдеться про взаємодію нашої держави з іноземними державами, міжнародними організаціями в сфері запобігання і протидії корупції, обмін інформацією, в тому числі з обмеженим доступом. Нормами Закону, як і Конституцією України передбачено, що міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, мають вищу юридичну силу в порівнянні з нормами законодавства.

Аналіз змісту цих законів свідчить про те, що їх застосування може кардинально змінити ситуацію в державі та суспільстві, але не у кращий бік. Річ у тім, що будь-який закон має бути суспільно і юридично обґрунтованим, відповідати Конституції України, базуватися на принципі верховенства права. Особливо це стосується законів, які передбачають обмеження та позбавлення прав і свобод, встановлення нових заборон, розширення меж і підстав юридичної відповідальності, у тому числі найсуворішої — кримінальної. Такі закони мають вирізятися правовою бездоганністю та обґрунтованістю.

Нові антикорупційні закони такою бездоганністю і обґрунтованістю не відзначаються.[5,6,7] Багато їхніх положень є вочевидь неконституційними, юридично необґрунтованими, суперечливими, незрозумілими і такими, що призведуть до безпідставного втручання у приватне життя. Значна частина правопорушень, які новими законами визнані корупційними, за своєю суттю ними не є, так само, як не можуть бути названі корупціонерами особи, яких пропонується визнавати такими.

Аналіз змісту нових антикорупційних законів свідчить: основний акцент (ухил) у них зроблено на обмежувальні, заборонні та репресивні заходи. За існуючої політичної та правової ситуації в державі є велика небезпека того, що ці закони можуть призвести до ще більшого використання можливостей силових структур для задоволення політичних і приватних інтересів — розправи над неугодами політиками, державними службовцями та представниками бізнесу.

Конституційність нових антикорупційних законів також явно не є бездоганною, на що вже звернув увагу Пленум Верховного Суду, який 27 листопада 2009 року направив відповідне подання з цього питання до Конституційного Суду.

1. В пункті 4 статті 4 ЗУ “Про засади запобігання і протидії корупції” до спеціально уповноважених суб’єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції, віднесено підрозділи органів прокуратури, що не відповідає статті 121 Конституції України, відповідно до якої до компетенції прокуратури зазначені функції не входять. Крім того, згідно з пунктом 9 Перехідних положень Конституції України прокуратура може виконувати функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства, тобто вести лише розслідування злочинів, які носять ознаки корупції.

2. Новим антикорупційним законодавством передбачено, що порядок організації проведення спеціальної перевірки щодо особи, яка претендує на зайняття певних посад в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, встановлюється Кабінетом Міністрів, але не конкретизується – хто саме має проводити перевірку. Разом з тим за Конституцією ці питання є предметом регулювання закону, який має ухвалити парламент. Ця спеціальна перевірка є перевіркою органами ОРД і вона має регулюватись Законом України про «ОРД». Саме цим законом визначається орган, що проводить перевірку, та розглядає чи необхідно відкривати оперативну справу.

3. Не відповідають конституційним засадам судочинства норми Закону «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», згідно з якими провадження у справах щодо юридичних осіб здійснюється відповідно до його положень. Згідно з Конституцією передбачені нею принципи правосуддя обов’язково повинні бути реалізовані у нормах законодавства, що визначають порядок провадження у тих чи інших судових справах. Проте у цьому законі повною мірою не закріплені конституційні засади судочинства.

Отже, з вище зазначеного слід зауважити, що новий Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» не є повною мірою конституційним і обґрунтованим і підлягає деяким уточненням і доопрацюванням. Тому цей закон слід привести у

відповідність до Конституції України, а також виключити деякі статті, котрі їй суперечать. Ось, наприклад, як статтю 9 ЗУ «Про засади запобігання та протидії корупції», де йдеться про Кодекси поведінки. Де передбачені загальні вимоги до поведінки осіб, зазначених в пунктах 1 і 2. Статті 2 цього закону не є обґрунтованими, оскільки правила поведінки зазначених осіб визначаються Конституцією України та відповідними законами, а притягнення до відповідальності за порушення вимог кодексів поведінки не має правового підґрунтя.

Література

1. Андрійко О. Ф. Правові засоби протидії корупції // Часопис Київського університету права. - 2007. – № 4. – С. 3–8.
2. Добродумов П.І. Антикорупційна політика як функція держави // Підприємництво, господарство і право: Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал, 2007. – № 9. – С. 54–58.
3. Дрогах О.А. Додержання закону «Про боротьбу з корупцією» // Вісник прокуратури: Загальнодержавне фахове юрид. вид.- 2007.- №5.- с.14.
4. Жук І.В. Корупція в Україні: спроба аналізу // Науковий вісник Національної академії ДПС України (економіка ,право). - 2001. - №2. - с.46
5. Закон України «Про боротьбу з корупцією». - [Електронний ресурс]. - Офіц. сайт Верховної Ради України. Режим доступу: www.rada.gov.ua.
6. Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції». [Електронний ресурс].- Офіц. сайт Верховної Ради України. Режим доступу: www.rada.gov.ua.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення». [Електронний ресурс]. - Офіц. сайт Верховної Ради України. Режим доступу: www.rada.gov.ua.

УДК 328.185:351.74

Сахно А.П.

викладач кафедри адміністративної діяльності ДАІ Донецького юридичного інституту Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О.Дідоренка

Напрями удосконалення боротьби з корупцією в ОВС України

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності. Деякі дослідники взагалі вважають, що корупція стала основною політичною проблемою кінця ХХ століття. За будь-яких підходів та оцінок однозначно одне - корупція є проблемою, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно актуальною справою. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості якої визнано її політичним керівництвом, законодавчим органом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

Корупція в сучасних умовах стала чинником, який реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу України. Це явище негативно впливає на різні сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, із аномалії поступово перетворюються у норму поведінки.

На сьогодні у сфері протидії корупції зроблено досить багато, зокрема прийнято Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року, в якому поняття корупції визначене, як використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди, або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей [1], Закон України «Про відповіда-

льність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», який встановлює відповідальність юридичних осіб за вчинення їх уповноваженими особами корупційних правопорушень, а також визначає порядок притягнення їх до відповідальності [2], низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією, розроблено спеціальну антикорупційну програму, проголошено курс на посилення протидії цьому явищу, запроваджено систематичне проведення організаційних заходів за участю керівників правоохоронних та інших державних органів з питань протидії корупції тощо.

Однак, ці та інші заходи, що здійснюються в державі та суспільстві, поки що не привели до відчутних позитивних результатів у справі протидії корупції. Причин тому багато – як об'єктивних, так і суб'єктивних. Так, в своєму листі до Голови Верховної Ради від 11 грудня 2009 року Президент України заявляє про значне послаблення дій правоохоронних органів у боротьбі з корупцією. «Ситуація, що складається на сьогодні в органах внутрішніх справ України, не може гарантувати забезпечення захисту прав та свобод людини і громадянина, позитивних результатів у боротьбі з корупцією та злочинністю. Упродовж десяти місяців минулого року утримувалася тенденція до зменшення кількості викритих корупційних правопорушень (на 13,9 %) та притягнутих до адміністративної відповідальності корупціонерів (на 15,4 %). Послаблення активності боротьби з корупцією сталося в основному за рахунок органів внутрішніх справ (на 40,2 %), кількість притягнутих до відповідальності корупціонерів за матеріалами МВС України скоротилася із 1433 до 858 осіб. Погіршилася якість збору доказів корупційної діяльності. Відсоток закритих адміністративних справ у поточному році зріс до 22,3 %»[3].

Указом Президента України від 11 вересня 2006 року № 742 схвалено Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності», яка передбачає створення умов для забезпечення прозорості функціонування органів державної влади, оптимізацію кількісного складу державних службовців, у тому числі керівного складу, розроблення дієвого механізму моніторингу доходів та витрат посадових осіб [4]. Щодо практичних кроків, при Президентові України створено Комісію по боротьбі з корупцією, головною функцією якої є координація всієї роботи, спрямованої на подолання в державі цього зла. Урядом здійснюється робота з удосконален-

ня національного законодавства та приведення його у відповідність до вимог міжнародних нормативно-правових документів з цих питань. З урахуванням висновків та рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) за дорученням Уряду України Міністерством внутрішніх справ спільно з іншими центральними органами влади здійснюється доопрацювання Плану дій щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». У МВС розроблена програма «На шляху до доброчесності», схвалена Президентом України, якою передбачається подальше поліпшення відповідного законодавства, реформування судової системи, широке інформування населення, підготовка науково обґрунтованих методик.

Здійснення практичних заходів щодо подолання корупції та організованої злочинності в системі МВС України забезпечується Головним управлінням по боротьбі з організованою злочинністю, до структури якого входить управління по боротьбі з корупцією та відмиванням доходів організованих груп та злочинних організацій.

Разом з тим, боротьбу з корупцією в структурі МВС України ведуть працівники: Департаменту державної служби боротьби з економічною злочинністю, Служби внутрішньої безпеки (у відношенні працівників міліції), органів дізнання та досудового слідства у випадку безпосереднього виявлення ними фактів вчинення корупційних правопорушень при виконанні основних своїх функцій.

Аналіз матеріалів про корупційні діяння свідчить, що найбільш поширеними порушеннями норм антикорупційного законодавства є надання незаконних переваг під час підготовки і прийняття нормативно-правових актів, сприяння в підприємницькій діяльності, незаконне одержання матеріальних благ, пільг та послуг, роботи за сумісництвом.

На нашу думку, з метою забезпечення ефективної боротьби з корупцією, розробки стратегії боротьби з нею, разом із заходами інституціонального контролю, таких як прийняття організаційних і технічних заходів, необхідно зміцнювати моральний дух та професійну етику працівників міліції (“внутрішній контроль”). Причому жодна з цих складових не може повною мірою замінити іншу. Зважаючи на викладене, а також відповідно до завдань даної статті нами пропонується ухвалити Антикорупційний кодекс міліції.

Цей кодекс може мати таку структуру: 1. Мета кодексу.

2. Що таке корупція в системі МВС? 3. Види корупції. 4. З чого починається корупція. 5. Зона уваги. 6. Наслідки корупційних діянь. 7. Поведінка співробітника, який забезпечує особисту безпеку. 8. Боротьба з корупцією. 9. Підтримка з боку вищестоящих керівників спроб боротьби з корупцією (позитивне моральне забарвлення). 10. Інформація щодо порядку інформування про факти корупційних діянь.

За дотримання Антикорупційного кодексу поведінки працівник ОВС, насамперед, відповідає перед власною совістю, своїми колегами, МВС та Батьківщиною.

Цікавим з цього приводу вбачається досвід Німеччини, де поняття корупції визначається здебільшого через категорії соціології та політики, а не права. Між тим, низкою законодавчих актів передбачено кримінальну відповідальність за діяння, що формально мають склад корупційного діяння.

У Кримінальному кодексі ФРН відсутня спеціальна стаття, яка б прямо передбачала відповідальність за корупцію, але у ст. 331 “Отримання та дача хабара”, ст. 332 “Використання службового становища”, ст. 340 “Зловживання владою” передбачено відповідальність за корупційні дії [5].

Сьогодні, як і раніше, в Німеччині прагнуть обходити проблему корупції в системі поліції. Хоча все частіше стають відомими факти корумпованості німецької поліції, разом з тим у широких колах панує думка, що мова йде про окремі випадки, про «білих ворон». В органах поліції шкодують про подібні факти, але вони є настільки незначними, що не можуть бути предметом наукового аналізу корумпованих дій співробітників поліції [6].

Так, згідно з поліцейською кримінальною статистикою, в 1997 році у ФРН було зареєстровано 2307 злочинів, пов’язаних з хабарництвом та підкупом посадових осіб, що склало 0,0035 % від загального числа зареєстрованих злочинів (більше 6,5 млн.) [7]. Ці дані звісно не є повними, реальні ж перевищують вище наведені по причині високої латентності даного виду злочину.

Значна частина населення проявляє певну готовність дати хабар посадовим особам, що підтверджено результатами опитувань громадської думки. 47 відсотків громадян Німеччини готові «кому-небудь дати хабар» або надати послуги з метою досягнення поставленої мети [7]. Щодо працівників поліції ця статистика є дещо іншою.

Факти, коли співробітникам поліції пропонують хабар, носять ситуативний характер. Крім випадків ситуативної корупції відмічаються ще й такі її види як “опортуністична” корупція, суть якої полягає в тому, що особа, яка дає хабар, та особа, яка його отримує, в певних ситуаціях, що повторюються, використовують сприятливі умови для вчинення протиправних дій. В якій формі корупціонер буде діяти на працівника поліції однозначної відповіді немає, проте багато хто вважає, що корупціонер тривалий час готується до протиправних дій шляхом “підгодовування” посадової особи.

На питання, що є підґрунтям стосунків між особою, яка дає хабар, і особою, яка його бере, опитані працівники правоохоронних органів відповіли наступне: 46 % поліцейських, прокурорів і суддів вважають, що ці відносини носять тісний, особистісний характер; на думку 53 % – ці відносини скоріше виникають через те, що посадова особа потрапляє в залежність від шантажиста-вимагача [6].

Зрозуміло, що не можна заперечувати те, що посадова особа, яка хоча б раз вчинила протиправне діяння, потрапляє в залежність від вимагача. У цьому випадку теж виникають так звані “дружні відносини”.

Серед поліцейських найбільш поширеними фактами корупції є: розголошення службової таємниці/передача відомчої інформації третім особам, передача злочинцям службових матеріалів, втрата матеріалів слідства, кримінальних справ у цілому або їх частини.

Результати проведених нами досліджень вказують на те, що не існує єдиної думки щодо злочинця-корупціонера, ним може стати як бідний, так і багатий. З метою аналізу механізму раннього розпізнавання можливості стати корумпованою особою необхідно враховувати фактори ризику (позаслужбовий та службовий), такі як певні якісні характеристики особи, зухвала поведінка, атмосфера на роботі, яка може передбачити наявність ризику. Важливо не лише знати, що існують перелічені фактори ризику, не просто їх реєструвати, необхідно вивчати залежність цих факторів у комплексі, своєчасно розпізнавати ризики і загрозу, давати їм оцінку.

На питання про корупцію в поліції опитувані відповіли, що єдиної причини корупції немає, що корупція це багатофонове явище і обумовлене трьома факторами: загально соціальними; відомчими; індивідуальними.

Також причинами були названі: переоцінка цінностей в суспільстві й недостатньо ефективна діяльність керівництва, що може стати негативним прикладом для підлеглих, фінансові проблеми, недостатній відомчий контроль, недостатній ступінь сприйняття дій, що можуть спровокувати корупційну поведінку, легковажність, наївність, лабільність (нестійкість).

Міжнародний досвід свідчить, що громадськості відведено одне з провідних місць як у боротьбі з корупцією в цілому, так і в правоохоронних органах, зокрема [8].

Варто і в Україні відвести чільне місце громадській думці у боротьбі з корупцією. У суспільстві бракує розуміння цього суспільного феномену, громадськість гостро відчуває потребу в тлумаченнях, роз'ясненнях і прогнозах щодо подальшого поширення корупційної хвороби. Існує штучний дефіцит достовірної інформації щодо поширення корупції в суспільстві й стану боротьби з нею. Очевидно, що низький рівень поінформованості суспільства щодо проблем боротьби з корупцією – дуже суттєвий чинник стану антикорупційної діяльності в суспільстві, одна з головних причин неефективності боротьби з цим негативним явищем.

Тому, засобам масової інформації доцільно відповідати належним чином на інформаційний запит суспільства, звернути більшу увагу на дослідження проблем корупції, на публікацію матеріалів, що спрямовані на запобігання корупції.

Антикорупційну діяльність населення розуміє як боротьбу з корупцією, запобігання корупції та її попередження. Як свідчить опитування громадської думки щодо завдань антикорупційної боротьби в суспільстві, то найперше вони могли б бути такими: поліпшення економічного стану суспільства, виведення економіки з “тіні” і реформування, зміцнення правоохоронних органів, незалежної судової влади.

На сьогодні в українському суспільстві немає сили, здатної побороти корупцію, існує недовіра щодо відповідних компетентності і прагнень майже всіх політичних сил. Лише невелика частина населення зберігає надію саме на правоохоронні органи, як єдину силу, що здатна протистояти корупції, проте громадяни вважають і правоохоронні органи значною мірою корумпованими. Громадськість схиляється до думки, що правоохоронці самі користуються прихованою інформацією для особистого збагачення, вони “приватизують” антикорупційну боротьбу у власних інтересах. Особливу

занепокоєність викликає соціальний феномен страху правоохоронців, які бояться своє керівництво і підозрюють його у корумпованості, а тому через страх перед розправою не повідомляють “наверх” відомі їм корупційні факти.

Крім того, відомо, що керівні органи через системні помилки в нашій державі не заохочують надмірне старання у боротьбі з корупцією. Часто можна почути від правоохоронців типові пояснення: “Ми знаємо всіх корупціонерів, але команди зверху на їх переслідування немає”.

Отже, стає очевидним, що антикорупційний потенціал правоохоронних органів значною мірою не використовується через системні недоліки правоохоронної сфери суспільства. Зрозуміло, що ті системні реформи, які розпочалися у правоохоронних органах останнім часом, мають на меті значно підвищити їх ефективність.

Першою ознакою стагнації у питаннях боротьби з корупцією є те, що населенню не відомі (чи їх надто мало) імена борців з корупцією. Це свідчить про невисокий рівень антикорупційної діяльності в громадах і певною мірою – про неконструктивну спрямованість деяких ЗМІ, які частіше інформують про злочини корупціонерів, ніж про антикорупційну діяльність правоохоронців чи активістів громадянського суспільства. Ім’я злочинця швидше потрапляє на шпальти газет, ніж ім’я чесної людини.

Звертає увагу, що на думку громадськості найбільш популярними відомствами, які ведуть боротьбу з корупцією є міліція, прокуратура, СБУ, податкова міліція і суди. Відомства та установи, що ведуть антикорупційну діяльність, відірвані від населення, вони погано піклуються про поширення відповідної інформації або діють неефективно, про їх діяльність громадянам відомо дуже мало.

Для громадської думки властиві уявлення про ефективність жорстких покарань за корупційні злочини. Найефективнішою формою боротьби держави з корупцією є посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини, “чистка” правоохоронних органів і введення жорсткої звітності усіх керівників, а також підвищення професіоналізму правоохоронних органів, введення юридичної експертизи управлінських рішень і нормативних актів, введення декларування прибутків державними службовцями.

Населення схильється до підтримки суто адміністративних засобів боротьби з корупцією. Суспільство, влада, ЗМІ не змогли

сформувати у населення сучасних адекватних уявлень про стратегію, модель, форми, методи боротьби з корупцією. Як і сто років тому, громадяни мислять “вічними” категоріями: “карати, контролювати і зачищати”. Як боротися з корупцією сучасними методами, відповідними ідеям демократії і прозорості суспільства – мало хто знає. Системні зрушення, визначні реформи завжди починаються зі зрушень у масовій свідомості. В сучасній Україні є підстави для антикорупційного оптимізму. Зрозуміло, що одними зусиллями влади корупцію не перемогти, це повинна бути боротьба усього суспільства, всіх громадян.

Найбільш ефективними формами боротьби пересічних громадян із корупцією можна назвати відмову громадян від дачі хабарів, звертання в ЗМІ, голосування на виборах проти корупціонерів, анонімне інформування правоохоронних органів про факти корупції, участь в антикорупційній роботі НДО та ін. Досвід громадян, які роблять спроби протистояти корупції на місцях, дуже сильно впливає на поширеність антикорупційної поведінки. Поширення інформації про негативні наслідки у таких випадках сприяє поширенню настроїв песимізму у громадян, формування установок корупційної поведінки або громадянської байдужості. Причинами цього є корумпованість тих, хто повинен боротися з корупцією; загальна ситуація в Україні; відсутність “сильної руки”; недосконалість антикорупційного законодавства та ін. Громадяни очікують активізації антикорупційної боротьби правоохоронних органів: розкриття, розслідування і покарання корупціонерів. Для ствердження прозорості суспільства вони пропонують посилення контролю за органами виконавчої влади і зменшення впливу адміністративного ресурсу під час виборів, зміцнення незалежності судів.

На нашу думку, чинниками антикорупційної політики в Україні є економічна ситуація та особливості економічного ладу; стан правоохоронної системи; стан злочинності (криміналізація суспільства); рівень “тінізації” економіки; стратегія боротьби держави з корупцією; загальна культура суспільства; особливості політичного режиму; судова система; і стан антикорупційного законодавства.

Україна вживатиме заходів, спрямованих на подолання корупції, зокрема на вдосконалення національного законодавства у сфері боротьби з корупцією; розвиток ефективної та прозорої системи державної служби й забезпечення відкритості роботи право-

охоронних органів; вдосконалення системи контролю за управлінням об'єктами державної власності та впровадження принципів публічності під час прийому на службу за контрактом; широке залучення громадськості до подолання корупції в системі освіти; забезпечення співпраці між правоохоронними органами, громадськими організаціями та засобами масової інформації, спрямованої на публічність цього процесу.

Доцільним вбачається підготовка законопроектів з питань реформування законодавства України з метою усунення передумов корупційної діяльності, спрощення системи державного регулювання, забезпечення прозорості діяльності органів державної влади, моніторингу доходів та витрат державних службовців.

Звичайно, наша пропозиція щодо запровадження Антикорупційного кодексу міліції не є ідеальною й не претендує на повне і всебічне вирішення проблеми боротьби з корупцією саме в органах внутрішніх справ. Утім, як на наш погляд, важливим і етапним моментом боротьби з корупцією в органах державної влади, зокрема в міліції, має стати прийняття Антикорупційного кодексу, який сприятиме зміцненню передусім внутрішньовідомчої дисципліни, підвищенню рівня моральності та просвіти працівників міліції щодо сутності корупції, видів корупційних діянь, чинників і способів корумпованості працівників міліції, а також висвітлить дії, що їх необхідно вживати для профілактики і недопущення корупції.

Література

1. Про засади запобігання та протидії корупції Закон України від 11.06.2009 р.
2. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень Закон України від 11 червня 2009 року.
3. Лист Президента України до Голови ВР України (11.12.2009 р.)
4. Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» Указ Президента України від 11 вересня 2006 року № 742 // <<http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Уголовный кодекс ФРГ. – М.: Зерцало, 2000. – 206 с.
6. Kriminalistik. 2001. – № 4. – S. 229–235.
7. Матеріали науково-практичної конференції по питаннях взаємодії поліції Німеччини та міліції України (м. Мюнхен, 7–12 грудня 2005 року).

УДК 343.9:343.352(477)

Сухоробрий І.І.

аспірант кафедри кримінального права Одеської національної юридичної академії

Проблемні питання застосування кримінально-правових засобів до юридичних осіб, при вчиненні ними корупційних злочинів

Цивілізаційний шлях розвитку будь-якої правової держави передбачає наявність функціонування на достатньо високому рівні юридичних осіб, як рівноправних суб'єктів різного роду правових відносин. Забезпечення прав юридичних осіб, в тому числі від корупційних зазіхань, є безумовно однією з зобов'язань держави, передусім така протидія корупційним злочинам повинна відбуватись через застосування передбачених законодавством кримінально-правові засоби.

Впровадження в українське законодавство такого суб'єкта корупційних діянь як юридична особа викликане не лише взятими Україною перед міжнародною спільнотою правовими зобов'язаннями, проте й у зв'язку з існуванням тієї ситуації, яка склалася з високою розповсюдженістю та суспільною небезпекою корупційних проявів. Потреба прийняття Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» існувала давно, про що неодноразово вказувалося в юридичній літературі.

Дослідженням проблеми впровадження в кримінальне законодавство юридичної особи, як суб'єкта корупційних злочинів в різні часи займались видатні науковці такі, як П.П. Андрушко, Л.В. Багрій-Шахматов, Е. Бенфілда, В.І. Борисов, Б.В. Волженкін, А.І. Долгова, Гуторова Н., Лихова С., С.В. Максимов, Навроцький В., Дж. Ная. Проте більшість наукових праць, незважаючи на великий професійний рівень наукового дослідження, були присвячені питанню статусу юридичних осіб як суб'єкта корупційних правопорушень взагалі, не вдаючись до подробиць класифікації корупційних діянь за рівнем суспільної небезпеки, а тому проблема застосування кримінально-правових засобів до юридичних осіб,

при вчиненні ними корупційних злочинів, залишилась в цілому не вирішеною та потребує детального вивчення.

Нашою метою є дослідження особливостей притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб, при вчиненні ними корупційних злочинів, через застосування кримінально-правових засобів, які передбаченні в оновленому вітчизняному антикорупційному законодавстві.

Сама ідея впровадження в українському законодавстві відповідальності юридичних осіб в зв'язку з вчиненням їх представниками корупційного злочину видається доволі вдалою, хоча б з того боку, що в даному випадку така схема притягнення до відповідальності юридичних осіб, дозволяє уникнути проблеми вирішення питання про склад юридичної особи як суб'єкта злочину, що взагалі в концепції вітчизняного кримінального права є абсолютною новацією.

Незважаючи на встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення корупційних злочинів, в науковому колі існують противники впровадження подібного роду суб'єктів злочинів. Так, Павлинов А. в якості одного з аргументів помилковості визнання юридичних осіб суб'єктами злочинів наводить неузгодженість його з принципом особистої винної відповідальності. З наслідком перетворення індивідуальної кримінальної відповідальності на колективну [8, с. 64].

Саме тому, незважаючи на те, що основний акцент Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» зроблений на протидію корупційним злочинам, які вчиняються представниками юридичних осіб, сама назва вказаного Закону та формулювання деяких статей, видаються не зовсім вдалимими, та потребують доповнення після слова «...вчинення...» поставленням словосполучення «...їх представниками...».

Проблемним з правозастосовного боку видається й визначення кола представників юридичних осіб (*її керівник або інша уповноважена особа*)(3, с.1), за корупційні злочини яких несе відповідальність і юридична особа. Відсутність конкретики в терміні «уповноважена особа» створює не аби-яку складність в застосуванні кримінально-правових засобів до юридичних осіб, зокрема при притягненні подібного роду представників юридичної особи

до кримінальної відповідальності, при вчиненні ними корупційних злочинів в інтересах даних юридичних осіб.

Нечіткість в визначенні правового статусу представників юридичної особи, на тлі проблеми диференціації персоніфікованої кримінальної відповідальності до службовців юридичних осіб та кримінальної відповідальності юридичних осіб безпосередньо, фактично з відсутністю визначення правового статусу представників юридичних осіб, досить ускладнює застосування кримінально-правових засобів до юридичних осіб. Виходячи з такої ситуації видається, що уточнення правового статусу представників юридичної особи можливо буде досягнути через зміну словосполучення «уповноважена особа» на «відповідно документально уповноважена особа».

Взагалі незвичайною є новація введення такого суб'єкта відповідальності в вітчизняне законодавство, також у зв'язку з тим, що інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб являється традиційним інститутом англо-американського загального права і дуже нерішуче впроваджується в канву європейського континентального кримінального права. Разом з тим, як вважає Наумов А.В.: “Каменем спотикання на шляху введення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб є помилкове протиставлення класичного принципу континентального європейського кримінального права про особисту відповідальність винуватої особи і вказаного принципу англо-американського кримінального права”[7,с.108]. Тому протиріччя між традиційним класичним і новим інститутом кримінальної відповідальності видаються також уявними.

Тепер перейдемо до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» № 1508-VI, від 11.06.2009 р., зокрема до змін до кримінального кодексу України, що стосуються встановлення кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів у приватній сфері.

Наприклад, встановлення в ст. ст. 235-4 та 235-5 КК України кримінальної відповідальності за вчинення комерційного підкупу та підкупу особи, яка надає публічні послуги відповідно, за які, до речі, згідно ст. 2 Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» можуть нести відповідальність також й юридичні особи, на подібність ст.369 КК

України передбачено також й одну з умов звільнення від відповідальності, що полягає у добровільній заяві особи про надання чи передачу неправомірної вигоди до порушення кримінальної справи щодо неї органу, наділеному законом правом порушувати кримінальну справу.(4, с.1)

Проте, вказані норми не враховують можливості навмисного вчинення особою корупційного правопорушення з метою – притягнути юридичну особу до відповідальності. Адже можлива ситуація, коли представник юридичної особи після, наприклад, давання хабара в інтересах юридичної особи добровільно заявить про це і буде звільнений від кримінальної відповідальності, а юридична особа, враховуючи положення вказаного Закону буде нести відповідальність.

Враховуючи це, є доцільним у вказаному Законі передбачити, що в разі звільнення особи, яка вчинила правопорушення в інтересах юридичної особи, від кримінальної чи адміністративної відповідальності по реабілітуючих обставинах, звільняється від відповідальності і сама юридична особа.

Крім того, зацікавлені особи з метою ліквідації підприємства чи обмеження його діяльності у визначеній сфері, можуть знайти особу, яка за визначену плату зможе піти на позбавлення своєї волі, вчинивши корупційний злочин «від імені та в інтересах» небажаного підприємства. Тому для недопущення таких «брудних» механізмів видається за доцільне передбачити в даному Законі, що такі санкції як *заборона займатися певним видом діяльності чи ліквідація суб'єкта господарювання, можуть застосовуватися лише тоді, коли корупційний злочин був скоєний керівником юридичної особи чи його заступником або з відома одного з них.*

Дані положення потрібні для захисту юридичної особи. Адже описаними способами можна «прибрати» «небажане» підприємство незалежно від його величини і все буде в передбачених Законом рамках.

Взагалі не зовсім виправданим, на нашу думку, видається застосування кримінально-правових санкцій до юридичних осіб за один факт підкупу, який сам по собі, без відповідної поведінки особи, яку намагаються підкупити, не тягне не тільки ніякої шкоди, яку можливо чітко визначити, але й реальної загрози її завдання. Саме тому доцільність криміналізації підкупу, вчиненого юри-

дичною особою, викликає деякі сумніви. Така криміналізація може поставити під загрозу стабільність господарчої та іншої діяльності. І це також є одним із аргументів до того, що ототожнювати юридичну особу з хабародавцем навряд чи є правильним. В Цивільному кодексі України (далі ЦК України) юридична особа визначається через термін “організація”, під яким у науці розуміють об’єднання, що спільно реалізують програму або мету та діють на основі певних правил та процедур[4,с.76]. У такому разі здається можна було б взагалі відмовитися від ідеї введення в українське кримінальне законодавство такого суб’єкта злочину як юридична особа та здійснювати їх притягнення до кримінальної відповідальності, у разі вчинення корупційного злочину, як злочинну організацію. Але згідно КК України метою діяльності такого злочинного об’єднання є вчинення злочинів з ретельною довготривалою підготовкою або керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб [6,с.95]. Що ж стосується юридичних осіб, то державна реєстрація є їх невід’ємною ознакою і вони набувають статусу юридичної особи лише з моменту їх державної реєстрації. Дані державної реєстрації включаються до єдиного державного реєстру, до якого вносяться відомості про організаційно-правову форму юридичної особи, її найменування, місцезнаходження, мету установи, а також інші відомості[12,с.84-85]. Як зазначає Бринцев О.В.: “Організаційно-правова форма юридичної особи – це встановлена нормами права конструкція, що визначає форму власності, на якій заснована особа, кількість учасників, характер їх прав на майно особи, участь у складі і в діяльності особи, майнову відповідальність, взаємини учасників між собою і порядок керування особою”[1,с.86]. До речі вибір організаційної форми здійснюється саме через механізм державної реєстрації конкретної юридичної особи. А тому ніяк не можуть бути зареєстровані юридичні особи, метою яких було б здійснення злочинної діяльності. Хіба що у разі створення фіктивних фірм. Виходячи з цього, на нашу думку, відмінність юридичної особи як суб’єкта корупційного злочину від злочинної групи чи організації, полягає перед усім в тому, що юридичні особи створюються для здійснення відповідної законної діяльності і вже в процесі отримання прибутків їх службовці можуть використовувати корупційні схеми.

Вимагає також особливого підходу вирішення питання про кримінальну відповідальність юридичної особи у зв’язку з участю

її службовця у вчиненні корупційних злочинів в якості співучасника або підбурювача, де і може бути належним чином застосований інститут співучасті. Діяння фізичної особи (виконавця злочину) буде кваліфікуватися по відповідній статті Особливої частини КК України, а притягнення до відповідальності посадовця юридичної особи (підбурювача), крім цього відбуватиметься ще й з посиленням на Ч.4 ст.27 КК України. Але який злочини ставити в вину самій юридичній особі в інтересах якої діяв її службовець (підбурювач), в тому випадку якщо виконавець не має ніякого відношення до даної організації? Якщо виконавець злочину не є службовцем тієї ж юридичної особи чи можна скоєне розцінювати як злочин, вчинений самою цією організацією? Все таки треба враховувати той факт, що юридична особа – це специфічний суб'єкт правопорушення і її недопустимо повністю урівнювати з людською діяльністю. Якщо визнати, що вона може виконувати об'єктивну сторону ряду злочинів, бути їх виконавцем, вона все ж не спроможна бути організатором, підбурювачем або посібником. Організація злочину, керівництво його виконанням, вговори, підкуп, погрози, обіцянка – все це сутність вчинків, властивих тільки людині. Вважаємо, що запропонований в Конвенції про корупцію у контексті кримінального права підхід здатний вирішити дану складу ситуацію.

Слід також зазначити, що вчені, які позитивно відносяться до введення в законодавство інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, підкреслюють, що шкода, яка завдається діяльністю юридичних осіб, значно перевищує шкоду, що може бути завдана окремою фізичною особою.

З усього вище викладеного можна зробити висновок, що запровадження в українському законодавстві кримінальної відповідальності юридичних осіб вкрай назріло і є безспірним фактом. Але складність цієї проблеми потребує чітких наукових розробок. Це пояснюється специфічними ознаками юридичної особи як суб'єкта злочину. Наприклад, в даному випадку як ніколи проявляється розмежування суб'єкта вчинення злочину та суб'єкта відповідальності, тому що притягуючи до відповідальності юридичну особу ми тим самим притягуємо не лише її, а у тому числі і її службовців, які не скоювали корупційного злочину, до відповідальності за дії конкретних фізичних осіб – її керівників. Найчастіше ж

під діяльністю юридичної особи маскується протиправна поведінка окремих осіб, які вчиняють корупційні діяння, – представників юридичної особи, що намагаються шляхом перекладення відповідальності на юридичну особу уникнути покарання. До речі, як вважає Кальман О.Г., “за злочини кримінальну відповідальність повинні нести конкретні фізичні службові особи, винні у вчиненні злочину. В іншому випадку до кримінальної відповідальності будуть притягуватись рядові працівники, які ніяким чином не впливали на прийняття і реалізацію протизаконних рішень керівників юридичних осіб”[5, с.65-66].

Також до юридичної особи недоцільно застосовувати традиційні покарання, проте юридична особа може бути піддана всім класичним майновим санкціям, а також забороні здійснювати певну діяльність чи її обмеженні, покарання може також стосуватись репутації юридичної особи [11,с.309-311]. Крім цього, однією з особливостей юридичної особи як суб’єкта злочину являється більш високий рівень гарантій відшкодування завданої у наслідок вчинення корупційних злочинів шкоди у порівнянні з індивідом в силу більш високої платоспроможності та прив’язки до відповідної території. Як підкреслює Г. Хайне корпоративні санкції повинні мати не репресивну, знищуючу, а превентивну мету, залишати можливість виправити свою поведінку в майбутньому і привести свою діяльність у відповідність із законом[10, с.460].

На сьогодні окремі автори роблять висновки про те, що наразі необхідно визначити у КК України підстави застосування до юридичної особи “інших кримінально-правових заходів”, оскільки вони не вимагають встановлення в діях юридичної особи ознак вини, як вони визначені у КК для фізичних осіб, а достатньо лише факту вчинення протиправних дій, настання відповідних наслідків і причинного зв’язку між ними. Проте, вважаємо, що вина юридичної особи в корупційному злочині за своєю формою та змістом повинна бути рівнозначною вині відповідної посадової особи чи іншого її службовця. Інший підхід приведе до стирання різниць між формами вини. На думку Єгорової Н.А. : “Спроба побудування особливої, яка буде різнитися від “людської”, конструкції вини юридичної особи в скоєнні злочину може привести до об’єктивного ставлення”[2,с.26]. Принцип винної відповідальності в кримінальному праві не повинен порушуватися, незалежно від зміни кола суб’єктів злочинів. Як зазначає Тихий В.: “У радянській

літературі висвітлювалась думка, що підставою кримінальної відповідальності є не склад злочину, а вина, винуватість, особливі властивості злочинця. Ця позиція ігнорує те, що підстава кримінальної відповідальності за одні й ті самі юридично однакові діяння має бути визначена у законі і бути єдиною в усіх випадках застосування даного закону”[9,с.51]. Проте остаточне вирішення питання про доцільність кримінальної відповідальності залежить не тільки від складу злочину, а й від урахування інших певних обставин справи, які не входять до складу злочину, знаходяться за його межами. У той же час ці обставини не можуть зробити злочинне діяння не злочинним і, навпаки, незлочинне – злочинним.

Література

1. Бринцев О.В. Організаційно-правова форма юридичної особи: визначення поняття/ О.В. Бринцев// Вісник Університету внутрішніх справ Випуск 12 Частина 1 Харків 2000. – С.84-86

2. Егорова Н.А. Уголовная ответственность юридических лиц за коррупционные преступления/ Н.А. Егорова // Уголовное право. – 2003. - № 2. -С.25-26.

3. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень: Закон України N 1507-VI від 11 червня 2009 року //http://zakon.rada.gov.ua.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України № 1508-VI, від 11.06.2009 р.// http://zakon1.rada.gov.ua.

5. Кальман О.Г. Кримінально-правова політика і проблеми протидії корупції в Україні/ Олександр Григорович Кальман// Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми (матеріали міжнародної наукової конференції)ДіОІ ЛДУВС МВС України, 2006. - С.61-67

6. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар/ за заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Видання 4-е переробл. та допн. – К : Юридична думка, 2007. – 1184 с.

7. Организованная преступность и коррупция в России(1997-1999)/ [Кудрявцев В.Н., Лунеев В.В., Наумов А.В.]/ Актуальные вопросы борьбы с преступностью в России и за рубежом- М.:2000 – 2, с.200

8. Павлинов А. Круг субъектов должностных преступлений требует уточнения/ А. Павлинов// Российская юстиция. – 2001.- №9. – С. 63-64.

9. Тихий В. Підстава кримінальної відповідальності за новим кримінальним кодексом України В. Тихий// Вісник Конституційного суду України. – 2002. - №3. – С.50-52.

10. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації /Микола Іванович Хавронюк. Монографія. –К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

11. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: Учеб. пособ. / Под ред. И.Д. Козочкина. – М.: Омега-Л, Институт международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2003.- 576 с.

12. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар/ за заг. ред. проф.. Харитонова Є.О. Видання третє перер. і доп. – Х.: ТОВ Одіссей, 2006 – 1200 с.

УДК 343.102

Титов А.М.

к.ю.н., заступник декана юридичного факультету Донецького університету економіки та права

Деякі процесуальні аспекти виконання нового антикорупційного кримінального законодавства

Статья посвящена проблемным вопросам исполнения нового антикоррупционного уголовного законодательства Украины.

The article is devoted the problem questions of execution of new anticorruption criminal statute of Ukraine.

11 червня 2009 р. Верховна Рада України прийняла Закони «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», які корінним чином змінюють державний підхід до боротьби з корупцією і вводять до національного законодавства невідомі йому донині положення. Не торкаючись змісту матеріально-правових норм, спробуємо коротко проаналізувати механізм їх реалізації, тобто нові положення кримінально-процесуального права.

Так, Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» КПК України доповнено статтею 27-1 «Притягнення до кримінальної відповідальності за заявою юридичної особи» такого змісту: «Якщо діянням, передбаченим статтями 235-1, 235-2 або 235-3 Кримінального кодексу України, заподіяно шкоду виключно інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, порушення кримінальної справи здійснюється за заявою власника (співвласника) цієї юридичної особи чи за його згодою. В інших випадках притягнення до кримінальної відповідальності винної особи здійснюється на загальних підставах» [1].

При цьому незрозуміло, хто і коли має встановити, чи запо-

діяно шкоду саме інтересам юридичної особи, що є умовою порушення кримінальної справи, адже це може з'ясуватися після порушення справи. Як бути в такій ситуації: закривати справу чи продовжувати розслідування? А якщо шкода буде заподіяна кільком юридичним особам, з яких одна подасть заяву, а інша – ні, в якому обсязі проводити розслідування? Кого при цьому слід попереджати про відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про злочин? А що таке «згода» власника (співвласника) юридичної особи на порушення кримінальної справи? Як вона повинна надаватися?

Та й саме поняття «юридична особа приватного права» є не зовсім коректним, бо у вітчизняному законодавстві досі не має єдиної думки щодо змісту цього поняття. На нашу думку, впоратися з вирішеннями піднятих питань не завжди буде під силу тим посадовим особам, на яких це покладено новим законодавством. А про цих осіб говориться так: «Справи, зазначені у статті 27-1 цього Кодексу, порушуються прокурором, слідчим або органом дізнання» [1]. Проте розслідуватись названі злочини будуть слідчими прокуратури. Чесно кажучи, дуже цікаво побачити, як дільничний інспектор прийде до прокуратури і заявить щось на кшталт «Я порушив справу про корупцію, візьміть, розслідуйте». Звичайно, така неузгодженість закону призведе лише до зайвих міжвідомчих конфліктів і ніяк не сприятиме нормальній роботі.

Повертаючись до ст. 27-1, слід відзначити, що вона фактично містить нову обставину, що виключає провадження у справі: відсутність заяви власника (співвласника) юридичної особи приватного права чи за його згоди на порушення кримінальної справи. Але такі обставини викладені у ст. 6 КПК України!

Академік-лінгвіст Л.В. Щерба понад півсторіччя тому писав: «Язык законов требует точности и невозможности любых расхождений» [2, с. 119]. На жаль, ці слова все частіше доводиться цитувати не в історичному контексті, а аналізуючи чинне вітчизняне законодавство.

Цілком слушно Ю.М. Грошевой наголошує на необхідності пам'ятати, що у доповіді Бельгійської комісії про шляхи та способи реформування законодавства було відзначено, що будь-який юридичний інститут безпосередньо пов'язаний із вдачами, традиціями та іншими інститутами країни й, переносючи його в інший соціальний контекст, ми ризикуємо не досягти встановленої мети,

а часом навіть спричинити негативні результати [3, с. 107].

Якщо метою нового законодавства є дійсно боротьба з корупцією, воно має бути змінене ще до набуття чинності, адже в іншому випадку у країні може виникнути жахлива ситуація, коли репресії проти певних осіб будуть залежати лише від того, як закони будуть трактовані відповідними посадовими особами.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 11 червня 2009 року // ВВР. – 2009. – № 46. – Ст. 699.

2. Щерба Л.В. Избр. работы по русскому языку. – М.: Учпедгиз, 1957. – 188 с.

3. Грошевой Ю.М. Оновлення кримінально-процесуального законодавства – складова частина реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України // Засади кримінального судочинства і їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: Тези доповідей і повідомлень міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 3 квітня 2009 року). Видання присвячене пам'яті професора А.Я. Дубинського. – К.: Атіка, 2009. – С. 105 – 110.

УДК 343.131.5

Титова Н.В.

заступник начальника слідчого відділу Кіровського РВ ДМУ ГУМВД України в Донецькій області

Щодо надання допомоги свідкам корупційних злочинів

Стаття посвячена проблемним вопросам предоставления правовой помощи лицам, являющимся свидетелями коррупционных преступлений.

The article is devoted the problem questions of grant a legal aid persons, to being the witnesses of corruption crimes.

Відповідно до ч. 1 ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу [1]. Конституційний Суд України в Рішенні у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 16 листопада 2000 р. № 13-рп/2000 (справа про право вільного вибору захисника) визначив, що «конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» (частина перша статті 59 Конституції України) за своїм змістом є загальним і стосується не лише підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, а й інших фізичних осіб, яким гарантується право вільного вибору захисника з метою захисту своїх прав та законних інтересів» [2].

У Рішенні у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009 (справа про право на правову допомогу) Конституційний Суд вказав:

«1. Положення частини першої статті 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місце -

вого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує.

2. Положення частини другої статті 59 Конституції України «для ... надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» в аспекті конституційного звернення треба розуміти так, що особа під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи дачі пояснень у правовідносинах з цими та іншими державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законами України щодо цього не встановлено обмежень» [3].

Таким чином, в нашій державі офіційно визнано, що свідок не просто є одним з суб'єктів права на правову допомогу, а й встановлено осіб, через яких це право повинно реалізовуватися.

Як відомо, 11 червня 2009 року Верховна Рада України прийняла Закони України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». Зазначені Закони докорінно змінюють загальнодержавний підхід до розуміння корупції та антикорупційних заходів, містять низку новел, правових інститутів, які відрізняються від вітчизняних правових традицій. Одним з елементів реформи антикорупційного законодавства є положення щодо зміни засад кримінальної відповідальності громадян, що містяться у положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [4]. Так, закон доповнює Кримінальний кодекс України новим розділом щодо корупційних злочинів у приватному секторі.

Безперечно, корупція – це складне соціальне явище, що негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави. Існування корупції призводить до того, що, фактично, у суспільстві функціонують дві соціальні підсистеми – офіційна та неофіційна: перша з яких дотримується правових і моральних норм, друга – використовує про-

типравні методи. Суб'єкти корупції функціонують у неофіційному середовищі, де панує своя система цінностей, свої цілі і методи їх досягнення, а життя будується не за законами, а (як стало модно говорити) «по поняттях». [5].

Така ситуація вимагає чіткої регламентації механізму боротьби з корупційними проявами. В той же час, нове антикорупційне законодавство ці питання однозначно не вирішує. Так, свідок є особою, яка своїми показаннями може сприяти припиненню корупційних дій і притягненню порушників до відповідальності. В той же час, зважаючи на специфіку таких справ, свідок повинен мати надійний захист, перш за все, захист правовий.

Але механізм реалізації свідком свого права на правову допомогу нічим не визначений. Не зрозуміло, яким чином особа, що надає правову допомогу, буде допускатися до участі у справі, які документи вона повинна надати для підтвердження своїх повноважень. Немає вказівки особі, що веде провадження у справі, на необхідність очікування особи, що надає правову допомогу, і відкладення слідчих та процесуальних дій до її явки. Крім того, хотілося б отримати певне уявлення про порядок надання правової допомоги при проведенні слідчих дій за участю свідків, якщо вони:

- 1) відповідають критеріям, зазначеним у ст. 45 КПК України;
- 2) не можуть оплатити правову допомогу;
- 3) не можуть отримати її від конкретної, обраної ними особи (наприклад, через її хворобу чи відрадження) [6, с. 302].

Отже, нове антикорупційне законодавство не містить чіткого механізму надання правової допомоги свідкам антикорупційних злочинів, що може відбитися на ефективності самої боротьби з корупційними проявами.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Решение Конституционного Суда Украины по делу о конституционном обращении гражданина Солдатова Геннадия Ивановича относительно официального толкования положений статьи 59 Конституции Украины, статьи 44 Уголовно-процессуального кодекса Украины, статей 268, 271 Кодекса Украины об административных правонарушениях

ниях от 16 ноября 2000 года № 13-рп/2000 // Юридическая практика. – 2000. – 30 ноября.

3. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009 у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) // Офіційний вісник України. – 2009. – № 79. – Ст. 2694.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 11 червня 2009 року // ВВР. – 2009. – № 46. – Ст. 699.

5. Корупція в Україні: спроба аналізу // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaaj103.valuehost.ru/modules.php?name=Pages&go=page&pid=460>.

6. Див.: Титов А.М. Ще раз про право на правову допомогу // Держава і право: de lege praeterita, instante, futura: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв, 27–28 листопада 2009 року. – Миколаїв: Іліон, 2009. – С. 301 – 302.

УДК 343.352:343.9

Філіпенко Н.Є.

к.ю.н., доцент, м. Харків

Кримінологічна характеристика хабарництва

Подальший розвиток демократії нерозривно пов'язаний із підвищенням ефективності правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ, в діяльності яких найяскравіше відображається існуючий стан боротьби зі злочинністю та реальний стан захищеності прав, свобод і законних інтересів осіб від злочинних посягань, зокрема, хабарництва.

Аналіз кримінальної статистики свідчить, що все більша кількість громадян обирають для задоволення своїх потреб і досягнення поставлених цілей саме кримінальний спосіб поводження, особливо у сучасні часи, коли спостерігається різке зубожіння основних верств населення, загальна світова економічна криза. Серед найбільш небезпечних кримінальних проявів особливе місце займає хабарництво, яке привертає до себе увагу науковців та практиків різних галузей знань: кримінального права, кримінології, криміналістики, економіки та ін., що, насамперед пов'язано як із зростанням кількості злочинних посягань, збільшенням заподіяних збитків цим злочином, так і ускладненням механізмів його вчинення.

Згідно із статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України, у 2008 р. в державі було виявлено 2297 випадків хабарництва (у тому числі, одержання хабара – 1910, давання хабара - 386). Відповідно, у 2009 р. ці показники склали: виявлено 2102 випадків хабарництва (у тому числі, одержання хабара – 1855, давання хабара - 247). Однак, слід відзначити те, що вище наведений невисокий показник вчинення цього злочину не відображає реальної кількості вчиненого хабарництва. Адже цей злочин характеризується високим рівнем латентності.

Хоча спостерігається загальна тенденція до загального зниження рівня вчинення цього злочину (- 8,5 %), в окремих галузях спостерігається значний їх приріст. Так, у сфері земельних відносин питома вага вчинених злочинів зросла на 7,1 %, у сфері прива-

тизації – на 4,3%, у сфері високих інформаційних технологій – на 2,3 %, у сфері банківської діяльності – на 0,2 %.

Наприклад, працівники оперативно-розшукового Управління Департаменту Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України спільно з працівниками столичної прокуратури затримали «на гарячому» двох посадовців Державної геологічної служби Міністерства охорони природи та навколишнього середовища України під час отримання хабара в розмірі 170 тисяч гривень. Саме за таку винагороду тридцятилітня очільниця та п'ятдесятирічна головний спеціаліст одного з управлінь зазначеної служби обіцяли представнику комерційного підприємства сприяти у видачі спеціального дозволу на користування надрами одного з родовищ з метою видобування підземних мінеральних вод. Одночасно ця сума повинна була стати «додатковим дякую» за невнесення у порядок денний засідання міжвідомчої робочої групи з надання надр у користування питання щодо можливого анулювання цього дозволу для вказаного підприємства. Прокуратурою Києва стосовно правопорушниць порушено кримінальну справу за ознаками складу злочину, передбаченого ч.3 ст.368 («Одержання хабара») Кримінального кодексу України. Зловмисницям «світить» позбавлення на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. Наразі слідство триває.

Інший приклад. На початку 2010 р. до Голосіївського райуправління міліції в розпач звернулася місцева жителька. Збираючи свою дитину до дитсадка, жінка зіткнулася з певними труднощами. Директор дитячого садочка погодилася прийняти дитину до свого навчально-виховного закладу лише за... 800 гривень. Хабарницю було затримано для допиту. Затримана повідомила, що таким чином збирала гроші... на постільну білизну малцям. Іншого виходу, за її словами, вона не знаходила. Мовляв, адміністрація нічого не виділяє на потреби закладу. Наразі Голосіївським райуправлінням міліції проводиться перевірка щодо причетності керівниці до отримання коштів від інших батьків. Приймаються звернення потерпілих. Як повідомляє Голосіївське РУ, випадки незаконних стягнень коштів працівниками дитсадків та шкіл не є поодинокими.

Але з початку року це - перший випадок відкритого звернен-

ня громадян до райуправління про вимагання хабара. Порушено кримінальну справу за статтею ч.1 ст. 368 («Одержання хабара»). Її передано до прокуратури.

Якщо проаналізувати розподіл зареєстрованих фактів хабарництва по областях України, виявляється, що найбільша питома вага цих злочинів припадає на Волинську область (приріст порівняно з 2008 р. складає 146,7%), Івано-Франківську (76,9%), Сумську (55,0%) і Донецьку (50,3%) області.

Без перебільшення можна сказати, що хабарництво відноситься до категорії злочинів, де правопорушники мають високу злочинну кваліфікацію і глибокі знання в сфері психології. Злочинці, які чинять даний злочин, як правило, добре орієнтуються у кримінальному, кримінально-процесуальному, податковому, страховому та іншому законодавстві. Хабарники досить легко приносять в жертву норми закону і моралі, свою професійну честь заради матеріальної вигоди. Більшості затриманих правоохоронними органами хабарників були притаманні такі характерологічні риси, як жадібність, заздрість. Моральна нестійкість виявляється при ініціативному підкупі. Говорячи про соціальне середовище, що оточує особу хабарника, слід зазначити: наявність у ньому осіб із високим рівнем матеріального добробуту, досягнутого за рахунок корупційної та іншої кримінальної діяльності; наявність «дорогих» звичок, інтересів тощо.

Тому особливо важливо протиставити їх злочинним діям своєчасні і кваліфіковані заходи з попередження та розкриття цих злочинів. Для цього, на нашу думку, організація боротьби з хабарництвом має ґрунтуватися на:

1) системному аналізі змін у проявах хабарництва та його детермінант;

2) визначенні стратегії й тактики боротьби з ним з урахуванням реальних соціально-економічних і політичних умов, стану громадської свідомості, правоохоронної системи;

3) жорсткому контролю за доходами і витратами осіб, схильних до вчинення хабарництва.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 21-22. – Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 44. – Ст. 356.
4. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961 – № 2. – Ст. 15.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
7. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.

УДК 342.841:340.134 (477)

Чорнобук В.І.

к.ю.н. голова Васильківського
районного суду Дніпропетровської
області

Проблемні питання нового корупційного законодавства України

Корупція в Україні є одним найпоширеніших негативних явищ, яке паралізує різні сфери суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сферу, громадську свідомість. Тому боротьба з корупцією на сучасному етапі розвитку української державності набуває важливого значення.

Останнім часом в Україні у цьому напрямку зроблено чимало: прийнято спеціальний антикорупційний закон та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією і розроблено спеціальну антикорупційну програму, на політичному рівні проголошено курс на посилення протидії цьому негативному явищу.

В продовження цього політичного курсу Верховною Радою України 11 червня 2009 року прийнято три Закони України : “Про засади запобігання та протидії корупції”, “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень”, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення”, які на думку законодавця мають на меті викорінення корупції у сучасному Українському суспільстві за допомогою і репресивних заходів – притягнення корупціонерів до відповідальності, яке мають здійснювати правоохоронні органи і суди.

Але для досягнення цієї мети правоохоронні органи по суті мають бути забезпечені відповідним інструментарієм – таким законом, який не тільки надав би можливості притягнути до відповідальності осіб, які вчинили корупційні правопорушення, а й повною мірою забезпечував реалізацію проголошених конституцією України принципів судочинства, прав і свобод громадян.

При детальному вивченні цих законів складається враження, що їх автори зовсім не розумілися на структурі права та юридич-

ній термінології. Ці закони не відповідають вимогам конституції та міжнародним конвенціям по боротьбі з корупцією.

Але, перш за все, треба визначитись з термінологією, яка використана законодавцем у цих законах.

Аналіз важливого поняття “корупція” (ст.1 “Про засади запобігання та протидії корупції”) дає підстави для висновку, що корупція як соціальне явище складається із двох взаємопов’язаних та взаємообумовлених видів людської поведінки, при якій: 1) одна особа використовує надані їй службові повноваження і пов’язані з цим можливості з метою отримання неправомірної вигоди або приймає обіцяну пропозицію такої вигоди; 2) інша особа оцінює, пропонує або надає неправомірну вигоду з метою схилити першу особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов’язаних з цим можливостей.

З урахуванням цього розглянемо ознаки “корупційного правопорушення” – діяння, яке має ознаки корупції.

Як вбачається у зазначеному понятті корупції, її невід’ємними ознаками є, з одного боку, використання службових повноважень і відповідних можливостей як форма діяння, неправомірна вигода як предмет або як мета, а з іншого боку – обіцянка, пропозиція або надання неправомірної вигоди як форма діяння. Враховуючи це корупційним правопорушенням, вочевидь, не можуть бути визнані правопорушення, передбачені статтями 212-24, 212-25, 212-26, 212-28, 212-29, 212-30, 212-31 КУпАП і статтями 235-2, 365 КК України.

В законах також не визначені і не розмежовані поняття “неправомірна вигода”, “подарунок”, “майно”, “кошти”, “хабар”.

Боротьба з корупцією в Україні неможлива без урахування величезного і, в цілому, позитивного досвіду, який накопичено світовою спільнотою і відображено у міжнародних актах, серед яких слід відзначити: Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р.; Конвенцію ООН проти корупції, що ратифікована Україною 18.10.2006 р.; Європейську кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 7 січня 1999 року, яка ратифікована Україною 18.10.2006 р.; Європейську цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією від 4.11.1999 р., яка ратифікована Україною 1.01.2006р.

Ці міжнародні правові акти визначають основні напрямки

удосконалення законодавства країн, що їх підписали. Але з підписання цих актів лише починається складний процес імплементації норм міжнародного права у національне законодавство.

В усіх перелічених конвенціях наголошується, що кожна держава-учасниця конвенції забезпечує реалізацію її положень згідно з основними принципами своєї правової системи.

Використання зарубіжних норм і інститутів має базуватися на вітчизняних витоках з урахуванням особливостей власної української правової системи. Як вірно визначає М.Є.Шумило, “механічне запозичення норм законодавства розвинених країн має бути надзвичайно обережним. Необхідно вивчення їх дій в наших умовах і у взаємозв’язку із нормами суміжних галузей права. От тоді ми визначимося, що корисно, а що шкідливо або передчасно. Ми маємо рухатися у напрямку європейських правових цінностей, але робити це треба виважено. Законодавство - це не технічний механізм, а соціальний організм, народжений конкретними “системними умовами”.

З цих позицій варто розглянути, наскільки положення Закону України “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень” відповідають міжнародним конвенціям. Так, ст. 26 Конвенції ООН проти корупції від 18.10.2006 р. пропонує встановлення відповідальності юридичних осіб, а саме:

Частина 1. “Кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які з урахуванням її принципів права, можуть бути необхідними для встановлення юридичної відповідальності за участь у злочинах, що визначені цією Конвенцією”. Частина 2. “За умови дотримання принципів права держави-учасниці відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною”. Частина 3. “Притягнення до такої відповідальності не заперечує кримінальної відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочин”, а частина 4 визнає, що “кожна держава-учасниця, зокрема, забезпечує застосування щодо юридичних осіб, які притягуються до відповідальності відповідно до цієї статті, ефективних, домірних і таких, що здійснюють стримувальний вплив, кримінальних або некримінальних санкцій, у тому числі і грошових”. Як бачимо, положення конвенції носять толерантний характер стосовно внутрішнього законодавства країн-учасниць.

Але Закон “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень”, який розповсюджується лише на

юридичних осіб приватного права, не визначає, до якого виду відповідальності притягується юридична особа – кримінальної, цивільної чи адміністративної.

У кримінальному праві України основоположним і беззаперечним є доктринальне твердження про індивідуальну кримінальну відповідальність – тобто суб'єктом злочину може бути тільки фізична особа. Уведення законом відповідальності юридичної особи приватного права потребує визначення, до якого виду відповідальності вона відноситься, оскільки від цього залежить які процедурні норми (кримінально-процесуальні, цивільно-процесуальні чи адміністративного процесу) будуть застосовуватися.

Загальновідомо, що порушення процедури прийняття рішення про притягнення особи до будь-якого виду відповідальності тягне визнання такого рішення незаконним і його скасування. Порядок притягнення до відповідальності юридичних осіб приватного права не підпадає під жодний із існуючих в Україні процесуальних кодексів.

Автори Закону “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень” у ст. 9 передбачили новий порядок притягнення до відповідальності, який не витримує ніякої критики, оскільки суперечить не тільки Конституції України, а і принципам і нормам міжнародного права в галузі прав і основних свобод людини (права на оскарження будь-яких рішень посадових осіб, презумпції невинуватості, права на захист тощо).

Так, згідно з ч.3 ст.9 цього Закону провадження у справі починається з моменту складення прокурором протоколу щодо юридичної особи за наявності обвинувального вироку, що набрав законної сили, яким встановлено винуватість фізичної особи у вчиненні будь-якого із злочинів, передбачених Кримінальним кодексом, за корупційні правопорушення, або ухвали чи постанови про закриття кримінальної справи з підстав, передбачених пунктами 4 та 8 частини 1 статті 6, статтею 7 та пунктами 1,4 статті 7-1 КПК України. Копія цього протоколу надсилається до суду, а також направляється юридичній особі.

Як бачимо, така процедура (на відмінність від КПК України) не передбачає складання прокурором постанови, не визначає порядок її вручення представнику юридичної особи і не надає права зацікавленим особам (що передбачено Конституцією України)

оскаржити таке рішення про порушення провадження до суду.

Незрозуміло, чому прокурор складає такий процесуальний документ як протокол, а не постанову, адже в цьому документі висловлюється рішення посадової особи прокурора про початок провадження стосовно юридичної особи приватного права.

Згідно змісту Конвенції ООН про боротьбу з корупцією юридична особа може бути притягнута до відповідальності, коли судом буде встановлено, що засуджена за корупційні правопорушення фізична особа діяла безпосередньо в інтересах юридичної особи, а не зі своїх приватних інтересів. А із змісту ст.9 та ст.10 Закону “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень” це не вбачається. Незрозуміло, чому прокурор ініціює початок провадження, а не суд, який розглядав справу стосовно фізичної особи за корупційний злочин, своїм поданням або ухвалою.

До того ж у ст. 9 Закону не визначено, які докази можуть бути накладені судом в основу постанови про накладення стягнення на юридичну особу та порядок збирання і надання суду таких доказів.

Така невизначеність у Законі призведе до необґрунтованого притягнення до відповідальності юридичних осіб, наслідками якого можуть бути суворі стягнення, що передбачені у ст. 3:

штраф;

заборона займатися певним видом діяльності;

конфіскація майна;

ліквідація юридичної особи.

Цей Закон надає прокуратурі фактично необмежені права - за допомогою такої недосконалої процедури можна фактично знищити будь-яку юридичну особу приватного права. А це вже, вибачте, не боротьба з корупцією, а боротьба з приватним бізнесом. Закон має бути інструментом у боротьбі з будь-яким злочинним і надійною перепоною для зловживань посадових осіб, що його будуть застосовувати.

Характеризуючи Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення” розглянемо та проаналізуємо механізм реалізації норм матеріального права – тобто нові положення кримінально-процесуального права.

Так, законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» КПК України доповнено статтею 27-1 «Притягнення до кримінальної відповідальності за заявою юридичної особи» такого змісту: «Якщо діянням, передбаченим статтями 235-1, 235-2 або 235-3 Кримінального кодексу України, заподіяно шкоду виключно інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, порушення кримінальної справи здійснюється за заявою власника (співвласника) цієї юридичної особи чи за його згодою. В інших випадках притягнення до кримінальної відповідальності винної особи здійснюється на загальних підставах» [1].

При цьому незрозуміло, хто і коли має встановити, чи заподіяно шкоду саме інтересам юридичної особи, що є умовою порушення кримінальної справи, адже це може з'ясуватися після порушення справи. Як бути в такій ситуації: закрити справу чи продовжувати розслідування? А якщо шкода буде заподіяна кільком юридичним особам, з яких одна подасть заяву, а інша – ні, в якому обсязі проводити розслідування? Кого при цьому слід попереджати про відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про злочин? А що таке «згода» власника (співвласника) юридичної особи на порушення кримінальної справи? Як вона повинна надаватися?

Та й саме поняття «юридична особа приватного права» є не зовсім коректним, бо у вітчизняному законодавстві досі не має єдиної думки щодо змісту цього поняття. На нашу думку, впоратися з вирішеннями піднятих питань не завжди буде під силу тим посадовим особам, на яких це покладено новим законодавством. А про цих осіб говориться так: «Справи, зазначені у статті 27-1 цього Кодексу, порушуються прокурором, слідчим або органом дізнання» [1]. Проте розслідуватись названі злочини будуть слідчими прокуратури. Чесно кажучи, дуже цікаво побачити, як дільничний інспектор прийде до прокуратури і заявить щось на кшталт «Я порушив справу про корупцію, візьміть, розслідуйте». Звичайно, така неузгодженість закону призведе лише до зайвих міжвідомчих конфліктів і ніяк не сприятиме нормальній роботі.

Повертаючись до ст. 27-1, слід відзначити, що вона фактично містить нову обставину, що виключає провадження у справі:

відсутність заяви власника (співвласника) юридичної особи приватного права чи за його згоди на порушення кримінальної справи. Але такі обставини викладені у ст. 6 КПК України.

Академік-лінгвіст Л.В. Щерба понад півсторіччя тому писав: «Язык законов требует точности и невозможности любых расхождений» [2, с. 119]. На жаль, ці слова все частіше доводиться цитувати не в історичному контексті, а аналізуючи чинне вітчизняне законодавство.

Цілком слушно Ю.М. Грошевой наголошує на необхідності пам'ятати, що у доповіді Бельгійської комісії про шляхи та способи реформування законодавства було відзначено, що будь-який юридичний інститут безпосередньо пов'язаний із вдачами, традиціями та іншими інститутами країни й, переносячи його в інший соціальний контекст, ми ризикуємо не досягти встановленої мети, а часом навіть спричинити негативні результати [3, с. 107].

Якщо метою нового законодавства є дійсно боротьба з корупцією, воно має бути змінене ще до набуття чинності, адже в іншому випадку у країні може виникнути жаклива ситуація, коли репресії проти певних осіб будуть залежати лише від того, як закони будуть трактовані відповідними посадовими особами.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 11 червня 2009 року // ВВР. – 2009. – № 46. – Ст. 699.

2. Щерба Л.В. Избр. работы по русскому языку. – М.: Учпедгиз, 1957. – 188 с.

3. Грошевой Ю.М. Оновлення кримінально-процесуального законодавства – складова частина реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України // Засади кримінального судочинства і їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: Тези доповідей і повідомлень міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 3 квітня 2009 року). Видання присвячене пам'яті професора А.Я. Дубинського. – К.: Атіка, 2009. – С. 105 – 110.

УДК 347.965

Яковлев С.

адвокат

Надання адвокатами правової допомоги: сучасні аспекти

З 01 квітня 2010 року набувають чинності нові антикорупційні закони, прийняті ще влітку 2009 року, - "Про принципи запобігання й протидії корупції", "Про відповідальність юридичних осіб за здійснення корупційних правопорушень", і Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення". За задумом законодавців, вищевказані законодавчі акти повинні забезпечити ефективний захист держави й суспільства від корупційних проявів, а також подальше вдосконалення діяльності правоохоронних органів. Порівняно з чинним до останнього часу законодавством, нові закони істотно розширюють перелік суб'єктів відповідальності за корупційні дії. Так, за новим Законом "Про принципи запобігання й протидії корупції", до таких, окрім державних службовців, депутатів, посадовців місцевого самоврядування, відносяться також Президент, Голова Верховної Ради України, депутати, члени Кабінету Міністрів України, судді, працівники органів прокуратури, митної, податкової служби та ін. Закон виділяє окрему групу осіб, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування. Це - члени виборчих комісій, помічники-консультанти народних депутатів України, нотаріуси, аудитори, третейські судді, адвокати та інші.

Впровадження вищезазначених законів викликало досить неоднозначну реакцію в суспільстві, як серед фахівців, так і серед інших осіб, принаймні тих, діяльність яких підпадає під дію норм цих нормативно-правових актів. З трьох антикорупційних законів, вказаних вище, основоположним є Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» (далі — Закон), який визначає основні засади запобігання та протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок учинення корупційних правопорушень шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів

юридичних осіб, інтересів держави. Спробуємо проаналізувати деякі його статті і розібратись, які обмеження вводяться ним щодо адвокатів. Стаття 1 Закону вказує, що корупція — це використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди, або прийняття обіцянки/ пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка/ пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей. Якщо проаналізувати поняття «корупція», наведене у Законі редакції 2009 р., то можна дійти висновку, що ознаками корупції є: 1) щодо осіб, наділених відповідними повноваженнями:– використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей; – вказані дії здійснюються з метою одержання «неправомірної вигоди» або прийняття обіцянки чи пропозиції надання такої вигоди для себе чи інших осіб; 2) щодо суб'єктів, які бажають схилити особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей: – обіцянка чи пропозиція надати неправомірну вигоду чи надання неправомірної вигоди уповноваженій особі, або на її вимогу, іншим фізичним чи юридичним особам; – вказані дії вчиняються з метою схилити уповноважену особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей; 3) використання службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей має бути протиправним.

Слід зазначити, що змістом корупції згідно із Законом є використання службових повноважень. Виникає питання, чи є повноваження адвоката службовими, і як вирішення цього питання може вплинути на застосування Закону. Питання, чи є адвокат, який займається адвокатською практикою, суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності, які передбачені розділом XVII Кримінального кодексу України, зокрема статтями 364–367, викликає безліч суперечок. Ми вважаємо, що адвокат при здійсненні адвокатської практики у розумінні кримінального закону — ст. ст. 364–367 Кримінального кодексу України — не є службовою особою. Оскільки Закон про кримінальну відповідальність пов'язує визнання особи службовою не за посадою, а за наявністю в неї відповідних (службових) повноважень, можна зробити логічний висновок, що служ-

бових повноважень адвокат не має. Водночас пп. «г» п. 2 ст. 2 Закону до числа суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення відносить адвокатів, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги. Останні цією ж статтею прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування. Оскільки, як уже було вказано, основною ознакою службової особи є наявність у неї відповідних повноважень, логічно зробити висновок, що саме за цією ознакою адвокати прирівнюються до вищевказаних осіб у межах чинного закону.

Даний висновок може бути підданий критиці, але, на наш погляд, саме цим шляхом піде правозастосовна практика. Для ілюстрації такої перспективи корисно навести обґрунтування в науково-практичному коментарі до КК України віднесення до суб'єктів службових злочинів таких осіб, які виконують суто професійні (адвокат, лікар, педагог тощо), виробничі (водій, провідник вагона тощо) або технічні (вантажник, сторож тощо) функції і не є службовими особами. Так, Верховний Суд України не визнав винним в одержанні хабара завідуючого хірургічним відділенням районної лікарні С., який хоча й одержував незаконну винагороду від хворих, але не у зв'язку з виконанням обов'язків завідуючого, а як лікар-хірург за якісне проведення операцій, тобто за виконання своїх суто професійних обов'язків. Але, як зазначив Пленум Верховного Суду України в Постанові від 26.04.2002 р. «Про судову практику в справах про хабарництво» (п. 1), якщо поряд з професійними (виробничими, технічними) працівник виконує й організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки і вчиняє злочин у зв'язку з їх здійсненням, то він може бути визнаний службовою особою і відповідно нести відповідальність за службовий злочин. Судова практика поділяє цю позицію і, наприклад, якщо лікар одержує незаконну винагороду за зловживання при наданні листків тимчасової непрацездатності або викладач — за виставлення позитивних оцінок на іспитах, цілком справедливо визнає таких осіб суб'єктами службових злочинів. При цьому висновок про наявність у вказаних осіб повноважень організаційно-розпорядчого характеру пов'язується вчиненням ними професійних дій, які тягнуть за собою певні правові наслідки, що можуть мати значення для прийняття в подальшому певних рішень, укладення правочинів

тощо. З урахуванням того, що здійснення адвокатської практики, тягне за собою правові наслідки, слід очікувати аналогічних тенденцій при тлумаченні і застосуванні антикорупційного законодавства.

Вважаємо, що для констатації факту вчинення корупційного правопорушення не є необхідним реальне отримання неправомірної вигоди. Достатньо здійснення відповідних зловживань з метою її отримання, або навіть з метою прийняття обіцянки чи пропозиції надання в майбутньому такої вигоди. Згідно з аналізованим Законом корупційне правопорушення — це умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною в ч. 1 ст. 2 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. Тобто корупційним правопорушенням може бути визнане тільки умисне діяння — діяння, вчинене з прямим або непрямим умислом. На нашу думку, будь-яка вигода, яку отримує особа, котра є адвокатом, може визнаватись неправомірною лише за сукупності таких умов: по-перше, умовою визнання вигоди, отриманою без законних на те підстав, ураховуючи, що послуги адвоката є платними, а також виходячи із сутності адвокатської діяльності і характеру повноважень адвоката, є факт протиправного використання ним своїх повноважень або пов'язаних із цим можливостей, який може проявлятись у порушенні вимог законодавства щодо порядку здійснення адвокатської практики; по-друге, вигода має надаватися саме у зв'язку з виконанням адвокатом своїх повноважень, тобто як своєрідної оплати за вчинене зловживання ними. Будь-які вигоди, отримані особою в контексті інших відносин, не пов'язаних з адвокатською діяльністю, не можуть розглядатись як неправомірні. До такого висновку прямо підводить визначення понять «корупція» і «корупційне правопорушення» у Законі «Про засади запобігання та протидії корупції». Таким чином, отримання адвокатом винагороди у вигляді оплати за здійснення адвокатських дій, якщо вони вчинені відповідно до законодавства, не може бути підставою для притягнення до юридичної відповідальності. Отримання будь-яких вигод без відношення до професійної діяльності також саме по собі не утворює складу злочину. Обов'язковими ознаками складу правопорушення є вчинення адвокатських дій з порушенням законодавства, поєднане з метою отримання неправомірної вигоди. Слід акцентувати увагу на тому, що тут мається на увазі не вигода від самого ре-

зультату адвокатської дії, а вигоди, які надаються, або надання яких очікується суб'єктом злочину від інших осіб, на користь яких здійснено зловживання своїми повноваженнями. Навіть у випадку, коли адвокат учиняє порушення закону, але не має при цьому на меті отримати від когось неправомірну вигоду за це, таке діяння не може бути кваліфіковане як корупційне правопорушення.

Таким чином, потрібні рішучі кроки для виправлення цієї не-ймовірно небезпечної ситуації з боку законодавця, пам'ятаючи, що питання функціонування адвокатури, як правозахисного інституту – це насамперед питання захисту прав людини як неодмінної умови існування правової держави.

УДК 342.924:35.072.22

Яфонкін А.О.

заступник завідувача кафедри господарсько-правових дисциплін Національний університет ДПС України

Антикорупційна політика України: проблеми правового забезпечення

У статті розглянуті проблеми правового забезпечення антикорупційної політики України та надані пропозиції щодо поліпшення ефективності результатів протидії корупції.

Problems of legal support for anticorruption policy of Ukraine are observed in the article. Proposals for improvement of effectiveness of results in corruption counterwork.

Корупція об'єктивно притаманна всім моделям соціального устрою, які визначають делегування суспільством власних можливостей окремим соціальним інститутам або особам, чи привласнення останніми таких можливостей.

Аналіз стану корупції в Україні доводить, що вона перетворилася на одну з загроз національній безпеці. Вплив корупції на українське суспільство і державу має комплексний та системний характер, зокрема йдеться про соціальні, економічні, владні, політичні та міжнародні аспекти цього впливу.

Відповідно до доповіді міжнародної організації Transparency International, яка була надрукована в Берліні, Україна у 2009 році зайняла 146 місце за рівнем корумпованості серед 180 країн світу, який опустився на 12 пунктів нижче у порівнянні з 2008 роком.

Погіршення ситуації в сфері розповсюдження корупції як у державному, так і в приватному секторі спеціалісти пояснюють політичною кризою в державі, а також толерантним відношенням громадян України до дій осіб, які причетні до корупційних механізмів[1, с. 2]

Корупція у державних органах і у повсякденному житті сприймається суспільством як одна з найбільших проблем України

(поряд з низьким рівнем заробітної плати, високими цінами, безробіттям). Більшість населення вважає рівень корупції стабільним або зростаючим. Звичним є також те, що майже кожна сфера і рівень публічного сектора вважаються такими, що достатньо сильно вражені корупцією, і що загалом публічні інституції користуються критично низьким рівнем довіри громадськості і немає ознак поліпшення ситуації.

Корупція є великомасштабною проблемою, оскільки вона вражає все суспільство. Ситуація ускладнюється ще й тим, що в Україні існує загальна потреба у зміцненні демократичних засад, законодавства та інституцій. Такий підхід підтримується в Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». Виходячи з цього, протидія проявам корупції є найактуальнішою проблемою в Україні.

Існуючі на сьогодні в Україні понад 70 нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері протидії та запобіганню фактам корупції на практиці свідчать, що їх виконання не дозволило досягнути кінцевої мети - подолання корупції як масового явища [2, с. 37].

Для посилення ефективності боротьби з корупцією Президентом України було доручено Кабінету Міністрів вирішити питання стосовно покладення на Міністерство юстиції України низки завдань у сфері запобігання та протидії корупції. Про це йдеться в Указі Глави держави від 1 лютого 2008 року, який був виданий з метою вдосконалення організації роботи із запобігання корупції, забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України у цій сфері.

Можна констатувати, що незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, направлених на боротьбу з корупцією, до цього часу не створено належної законодавчої бази для більш ефективної протидії корупції.

Вищі судові інстанції помітили багато недоречностей для правозастосування, вчені в галузях кримінального та адміністративного права, практики-юристи публічно заявили про помилки і недоречності нових антикорупційних законів, народні депутати вносять конструктивні пропозиції щодо невідкладних змін у цій сфері законодавства і тому вже вдруге відтермінували строк введення в дію пакету антикорупційних законів: "Про відповідаль-

ність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень", "Про засади запобігання та протидії корупції в Україні", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення"[3, с. 6].

Все це свідчить про недосконалість існуючого антикорупційного законодавства та її неефективність. Отже, «настав час не тільки аналізувати вищезазначені антикорупційні закони, а й радикально їх змінювати за принципом конституційності»[4, с.6].

Комплексний перелік антикорупційних заходів міститься сьогодні у Концепції подолання корупції в Україні "На шляху до доброчесності", затвердженій 11 вересня 2006 року Указом Президента України "Про Концепцію подолання корупції в Україні "На шляху до доброчесності" №742/2006. 15 серпня 2007 року Кабінетом Міністрів України був затверджений План заходів для подолання корупції "На шляху до доброчесності" до 2010 року, який передбачав механізм координації діяльності органів виконавчої влади з питань реалізації міжнародних проектів технічної допомоги у сфері протидії корупції, механізми моніторингу та контролю за належним виконанням названого плану.

Отже, заходи, які спрямовані на боротьбу проти корупції, повинні консолідувати демократичні принципи, верховенство права та інституційні реформи. Це вимагає довгострокового підходу, політичної відданості та створення механізму впровадження і сприяння превентивним заходам, які є достатньо незалежними від незаконного втручання і перешкод, зумовлених боротьбою за політичну владу.

Важливим є також й те, що попередження корупції не повинно бути первинним завданням для правоохоронних і каральних органів, а скоріше питанням, до вирішення якого мають бути залучені всі складові суспільства. Повноваження правоохоронних органів, які залучаються до розслідувань корупційних правопорушень дублюють одне одного, що також ускладнює проведення спільної боротьби з корупцією.

Процедура притягнення до адміністративної відповідальності за корупційні діяння, на нашу думку, також недосконала. Для підвищення ефективності в цьому напрямку необхідно скоординувати зусилля правоохоронних органів, проводити якісно аналіз статистичних даних щодо справ про корупцію та їх ре -

зультативності.

Професіоналізм правоохоронних органів також потребує підвищення кваліфікації щодо боротьби з корупцією. Для цього необхідно розробити єдину програму навчання на базі Антикорупційного центру на постійній основі для особового складу правоохоронних органів та прокуратури щодо виявлення і розслідування корупційних правопорушень, а також створити спеціалізований курс навчання/підвищення кваліфікації для тих, хто має безпосереднє відношення до боротьби з корупцією.

Існує потреба у системі ефективного вилучення в порушників доходів одержаних злочинним шляхом. Для цього, на нашу думку, потрібно прийняти нові правила конфіскації та арешту доходів, одержаних незаконним шляхом, що дає можливість застосувати ці заходи як до прямих, так й до непрямих доходів.

Негативним для ефективної боротьби з корупцією є існування імунітетів від правоохоронних заходів і кримінального переслідування обмеженого кола посадовців. Однак, імунітети не повинні застосовуватися в разі затримання посадовця на місці вчинення злочину («*in flagrante delicto*»), а процедура позбавлення імунітетів має бути швидшою. Крім того, необхідно розглянути впровадження заходів для забезпечення збереження речових доказів у випадках, коли особи, що користуються недоторканністю, були затримані на місці вчинення тяжкого злочину, включаючи корупцію.

Одним із шляхів ефективної боротьби з корупцією є продовження реформування прокуратури, захист її від політичного впливу і посилення її ролі у керівництві досудовим розслідуванням і переслідуванням. Це сприяє перетворенню прокуратури на координатора корупційних розслідувань.

Посилення незалежності судової влади та забезпечення прозорості процесу відбору та призначення суддів, посилення незалежності Вищої ради юстиції від виконавчої і законодавчої гілок влади, підвищення оплати праці суддів, включаючи справедливий винагорода, необхідну для забезпечення незалежності суддів та підвищення їхньої відповідальності, на думку багатьох науковців, підвищить результативність боротьби з корупцією.

Сприйняття судової системи як корупційної є серйозною проблемою, яку треба вирішувати. Законодавче обмеження строку перебування на посаді без перепризначення та можливість достро-

кового припинення їх повноважень, ротація суддів по регіонах є одними з шляхів обмеження зловживань у судовій системі України.

Також негайного реформування потребує й державна служба з метою удосконалення процедур найму, просування і навчання персоналу, попередження роботи на державній службі схильних до корупції осіб та створення кодексів поведінки/етики. Однак, такі реформи мають поширюватися на всіх службовців публічного сектора. Необхідно законодавчо створити такі умови державної служби, щоб не було спокуси її порушувати. За порушення кодексу поведінки/етики державної служби, крім встановленої Законом юридичної відповідальності, на наш погляд, необхідно ввести норму неврахування стажу державної служби в трудовий стаж, а рахувати як загальний трудовий стаж, а для цього необхідно ввести необхідні зміни до існуючого законодавства.

Ефективна протидія корупції неможлива без участі інститутів громадянського суспільства. Розширення можливості отримання інститутами громадянського суспільства інформації, пов'язаної з діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, оприлюднення в ЗМІ інформації про факти притягнення до відповідальності винуватих у вчиненні корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, запровадження єдиної державної системи обліку осіб (реєстру корупціонерів), які були засуджені або притягнені до відповідальності за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, з класифікацією інформації за професійною належністю та регіоном діяльності надає можливості попередження роботодавців при працевлаштуванні осіб схильних до вчинення корупційних діянь.

Ефективних шляхів подолання корупції багато, але для цього потрібна, насамперед, політична воля вищого керівництва держави, без якої всі «добрі наміри» залишаться на папері. А починати потрібно «з гори». В першу чергу необхідно внести зміни до Конституції про зняття недоторканості «недоторканих», створити двопалатний парламент, причому членів верхньої палати потрібно обирати тільки позапартійних, провести судову реформу.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що для більш ефективної протидії корупції в Україні необхідне:

- прийняття та ретельне виконання Національної антикоруп-

ційної стратегії як основи для посилення спроможності владних інституцій реально протидіяти корупції;

- реального забезпечення незалежності української судової системи;

- посилення ролі організацій громадянського суспільства у формуванні нетерпимого ставлення громадян України до корупції;

- запровадження реально діючого громадського контролю за роботою органів влади всіх рівнів та за рішеннями, що вони приймають;

- залучення та врахування антикорупційного досвіду інших країн на всіх стадіях розробки та впровадження антикорупційних ініціатив;

Отже, аналіз існуючого антикорупційного законодавства та проектних ініціатив вказують на те, що основні напрями державної антикорупційної політики сьогодні здебільшого перебувають в стані обговорення і пропозицій і не призводять до позитивних результатів.

Література

1. Стан корупції в Україні. Порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень: 2007–2009. Для Порогової програми для України Корпорації «Виклики тисячоліття». Management Systems International Corporate Offices. 600 Water Street, SW Washington, DC 20024.

2. Матеріали звіту про науково-дослідну роботу «Визначення корупційних ризиків у діяльності органів державної податкової служби України у тому числі в ході адміністрування та відшкодування податку на додану вартість»// Науково-дослідний інститут фінансового права (НДІФП). – Ірпінь: 2008. – 249 с.

3. <http://www.president.gov.ua/news/13336.html>.

4. А.Селіванов. Сумісництво за законом: дозволити, але обмежити// Голос України №56(4806), - 30 березня 2010.

Рекомендації

науково-практичного круглого столу „Сучасні проблеми надання адвокатами правової допомоги при застосуванні антикорупційного законодавства”.

За результатами проведеного круглого столу прийнято рішення про затвердження наступних рекомендацій:

Заслухавши та обговоривши доповіді та повідомлення учасників круглого столу, було визначено, що сучасний стан антикорупційного законодавства характеризується наявністю багатьох неузгодженостей норм адміністративного, кримінального та кримінально-процесуального права, іноді їх протиріччям. Не повною мірою при розробці нових законів враховується думка юридичної громадськості, пропозиції вчених, що направляються до відповідних комітетів Верховної Ради України, міністерств і відомств.

Рішенням круглого столу рекомендовано:

1. Стратегія розвитку антикорупційного законодавства України має враховувати не тільки положення міжнародних та європейських конвенцій (Конвенція ООН проти корупції, що ратифікована Україною 18.10.2006р.; Європейська кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 7.01.1999 р, яка ратифікована Україною 18.10.2006р.; Європейська цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4.11.1999 р, яка ратифікована Україною 1.01.2006р.), а й творчі доробки українських вчених-юристів, адвокатів та працівників судових правоохоронних органів.

2. Імплементатії підлягають положення міжнародних і європейських законодавчих актів, які не суперечать духу і правовим традиціям (культури) слов'янського і, зокрема, українського народів.

У зв'язку з цим актуальним є подальше поглиблення порівняльно-правових досліджень у галузі антикорупційного законодавства, гармонізація та уніфікація національного та європейського законодавства з урахуванням позитивного досвіду інших держав, запровадження засад, які найбільше сприятимуть процедурі захисту прав і свобод людини і громадянина, розслідування корупційних діянь, здійснення правосуддя.

3. Стан наукових розробок сучасного антикорупційного законодавства характеризується пошуками шляхів удосконалення Законів України “Про засади запобігання та протидії корупції,

“Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень”, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні діяння”.

Зокрема, подальшому вдосконаленню підлягають такі питання:

а) формування чіткої структури права та юридичної термінології, яка використовується законодавцем у вище перелічених законах;

б) поняття та перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення;

в) роль, місце та компетенція суб'єктів, які мають здійснювати провадження та розгляд справ за корупційні правопорушення;

г) співвідношення прокурорського нагляду та судового контролю за антикорупційним законодавством;

д) участь захисника та межі його повноважень при провадженні і розгляді судом справ за корупційні правопорушення;

е) міжнародне співробітництво в сфері протидії корупції тощо.

4. Звернутись з пропозиціями до профільних комітетів Верховної Ради України про опрацювання рекомендацій наукових доповідей учасників круглого столу при доопрацюванні Законів України “Про засади запобігання та протидії корупції”, “Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень”, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні діяння”.

5. Внести пропозицію до Співки адвокатів України щодо проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції з питань нового антикорупційного законодавства, яке має суттєві недоліки та деякі норми якого суперечать Конституції України.

*Нашим авторам***Шановні колеги!**

"Наукові записки" – це збірник, орієнтований на усвідомлення актуальних та фундаментальних проблем вітчизняної та зарубіжної юридичної, економічної, гуманітарної науки. У збірнику традиційно викладені матеріали як концептуального, так і прикладного характеру, присвячені проблемам взаємодії теорії та практики.

Редакція запрошує до співробітництва авторів, авторські колективи, наукові центри, спеціалізацією котрих є галузеві, історико-теоретичні, юридичні, економічні, гуманітарні науки. У збірнику можуть бути надруковані статті, матеріали, які відповідають вимогам наукової новизни, актуальності матеріалу, фундаментальності, аргументації та висновкам.

Вимоги до матеріалів, які направляються до редакції для друку:

– текст друкується в текстовому редакторі Win Word шрифтом Times New Roman 14 кегля (розміру) через 1,5 інтервали, з полями 20 мм, нумерація сторінок ставиться у правому верхньому куті. Разом з друкованим текстом надається дискета 3,5 з файлом у форматі doc або rtf, ім'я якого є прізвище автора;

– обсяг матеріалів не повинен перевищувати:

- а) стаття – 12 сторінок тексту;
- б) наукове повідомлення – 6 сторінок тексту;
- в) рецензія – 4 сторінки тексту.

– текст має містити таку інформацію: прізвище автора; науковий ступінь; вчене звання; посада, місце основної роботи; назва, текст українською мовою; список літератури; власноручний підпис автора (співавтора);

– назву тексту треба писати прописними літерами посередині рядка, нижче через два інтервали – сам текст. Список використаних джерел (без повторів) оформляється в кінці тексту під назвою "Література", друкувати його слід у порядку згадування в тексті, нумеруючи арабськими цифрами кожне джерело. Усі цитати автор зобов'язаний звірити з першоджерелом та зробити посилання в тексті в квадратних дужках з порядковим номером джерела за списком, через кому вказати сторінки.

До рукопису обов'язково додається:

– відомості про автора (співавтора): ім'я, по батькові, прізвище автора; науковий ступінь; наукове звання; посада, місце основної роботи, службова адреса, телефон, адреса електронної пошти;

– виписка із протоколу засідання кафедри (сектора), для аспірантів (здобувачів)

– відзив наукового керівника про рекомендацію статті до друку;

– одночасно з рукописом до редакції додається електронна версія статті на дискеті.

Рукописи та рецензії авторам не повертаються.

Збірник наукових статей

Спеціальний випуск

Наукові записки

Харківського економіко-правового

університету

№ 1 (8), травень 20010р.

Відповідальний за випуск *д.ю.н., професор В.С. Венедіктов*
Комп'ютерна верстка *О.П. Козловська*

Підписано до друку 29.04.2010. Папір офсетний.

Формат 60x84/16.

Друк офсет. Умовн. друк. арк. 6,1. Обл. - вид. арк. 5,8.

Замовл. № 15-1/2010

Надруковано у ТОВ "ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС"

61080, м. Харків, пр-т Гагаріна, 187

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1529 від 16.10.2003 р.

ДЛЯ НОТАТОК

